

2245

LO COMBAT

DE

TRAFALGAR

DRAMA EN TRES ACTES Y EN VERS

ORIGINAL DE

D. PERE ANTON TORRES

ESTRENAT EN LO **TEATRO DE NOVETATS** DE BARCELONA
LA NIT DEL 16 DE DESEMBRE DE 1885.

PREU 8 RALS

BARCELONA:

LLIBRERÍA ESPANYOLA DE LOPEZ

RAMBLA DEL MITJ, NÚMERO 20

1885

6

LO COMBAT
DE
TRAFALGAR

DRAMA EN TRES ACTES Y EN VERS

ORIGINAL DE

D. Pere Anton Torres

*Estrenat en lo TEATRO DE NOVETATS de Barcelona
la nit del 16 de Desembre de 1885.*

BARCELONA:
LLIBRERÍA ESPANYOLA DE LOPEZ,
RAMBLA DEL MITJ, NÚM. 20.

1885.

Ningú podrà traduhir, representar ni reimprimir aquest drama, sens permís del autor.

Lo director de la galería intitulada: PROPIEDADES DE OBRAS DRAMÁTICAS Y ZARZUELAS, don Enrich Montort y Arxer, qual despatx se trova en lo carrer de Basea n.º 8, pis segon, es l'únic encargat del cobro de drets de propietat d' aquesta obra, y ab ell deurán enténdrers tots los teatros, casinos, cafés cantants, y societats que vulgan representarla.

Quedan reservats tots los drets.

BARCELONA:

Estampa de LLUIS TASSO, carrer del Arch del Teatro, 21 y 23.

A D. Eduart Vidal Valenciano.

*Com à penyora de la bona
amistat que li professa son
amich*

PERE A. TORRES.

REPARTIMENT.

PERSONATJES.	ACTORS.
DONYA CLARA.	D. ^a Carlota de Mena.
RAMONA.	» Adelina Sala.
JOSEPA.	» Agna Monner.
D. JOAN.	D. Antoni Tutau.
D. FÉLIX.	» Joseph Nieto.
ANTONET.	» Jaume Capdevila.
MANSIÓ.	» Jaume Martí.
COSME.	» Enrich Borrás.
FIDEL.	» Joan Oliva.
Dos mariners que no parlan.	

La acció tè lloch en una casa de camp aprop del mar, en la costa catalana.

Època.—Principis del sigle.

ACTE PRIMER.

Lo teatro representa 'l jardí de la casa de camp de D. Joan. Reixat al fons ab arbres corpulens derrera del reixat. A la dreta del espectador, una escalinata que conduheix á las habitacions. A la esquerra, una tauleta rústica hont hi ha un tablero de ajedrez. Banchs rústichs convenientment distribuïts.

ESCENA PRIMERA.

D. JOAN y D. FELIX, *jugant*.

D. JOAN. No mous may aqueix alfil,
que no 'm donguis un disgust.

D. FEL. És natural; com que jugo
cent vegadas més que tú...

D. JOAN. Bó es que ho creguis.

D. FEL. ¿No ho haig de créurer?
De cent jochs ne guanyas un.

D. JOAN. Sórt.

D. FEL. ¿D' aixó 'n dius sórt?

D. JOAN. Si guanyas
y si 'n sabs, es perquè vull.

D. FEL. Donchs, bè; propósat que perdi
á veurer si un cop ne surts.

D. JOAN. ¡Jaque al rey!

D. FEL. Pólvora en salva.

D. JOAN. Pues, guanyarte he prés de punt.

D. FEL. També á Trafalgar prenguerem
de punt lo guanyá y perduts
nos vam veurer desseguida.
¡A la reina!

D. JOAN. Farás curt.

Si vam perdre á-Trafalgar,
la culpa no es de ningú

dels de casa; si 'ls francesos
de cop s' haguessin batut
com nosaltres; si 'ls seus barcos
primer s' haguessin enfús
que doná á l' anglés la popa,
Felix, avuy per avuy,
Gibraltar seria nostre
com quatre y quatre fan vuit.
(*Fa una jugada.*)

D. FEL. ¿Qué fas?

D. JOAN. Te prencn una torra.

D. FEL. ¡Oh! Ja ho veig. ¿Qué t' has cregut
que aixó es Gibraltar? Repara
que en aqueix cambi hi perts tú;
tocam la torra y jo 't menjo
torra y caball. ¿Ho veus?

D. JOAN. Just...

D. FEL. Si vols, desfés la jugada.

D. JOAN. ¡Aixó, may!

D. FEL. Ets molt tussut.

D. JOAN. ¡No! Lo que es, que no reculo
ni que se 'm passi per ull;
aná arrera, fa gabatxo;
soch espanyol: icap amunt!

D. FEL. A voltas, la retirada...

D. JOAN. Aquell que retira, fuig.

D. FEL. Fugí á temps...

D. JOAN. Es fugí, sempre;
primé ensorrat. (*Pren la torra.*)

D. FEL. Ab molt gust.

(*Pren torra y caball.*)

Comensa á picar la bomba
perqué ja 't miro perdut.

D. JOAN. Quan auxili no 't demano
ha de ser perque no 'n vull.

D. FEL. ¡Jaque al rey!

D. JOAN. Aixó no passa
de ratxa de cinch minuts;
ab una faissa de rissos
me sembla que estém segurs. (*Calcula.*)
Lo rey dona un pas arrera...

D. FEL. ¿Ja reculas?

D. JOAN. Donchs... amunt.

Lo rey un pas adelanta;
veurém lo que jugas tú.

D. FEL. (*Rumiant, compromés per la última jugada
de D. Joan.*)

- Donchs, Gibraltar fora nostre...
- D. JOAN. Me sembla que te hi enfús...
- D. FEL. ¿Perqué ho dius?
- D. JOAN. Perque reparo
que derribas.
- D. FEL. Es costum;
aixís espero que 't posis
á tiro. Ja 't tinch segur
per pègarte una andanada
á flor d' aigua.
- D. JOAN. ¿Estás á punt?
Donchs, aquí 'm tens; ara vira,
y que no 't destorbi 'l fum.
¡Rey y reina! (*Fent una jugada.*)
- D. FEL. ¡Cristo 'm valga!
Y tens rahó.
- D. JOAN. Felix, ull;
d' aqueix cop te desarboro.
- D. FEL. A veurer... (*Cavilant*).
- D. JOAN. Ja estás perdut.
Si Gibraltar fos tan fácil
de guanyarlo, com jo á tú,
ab un día fora á bordo;
juga com vulguis.
- D. FEL. ¡Qué ruch!
Si hagués avansat la torra...
- D. JOAN. Lo que 't deya fa un minut:
si hagués avansat la esquadra
dels francesos...
- D. FEL. No es tot hú.
En fí, tè; perdo la reina...
- D. JOAN. ¿Veus com guanyas perque vull?

ESCENA II.

Dits. —RAMONA que baixa per la escalinata.

- RAM. Papá. (*A D. Felix*) Tío. (*A D. Juan.*) No m'
escoltan.
(*S' acosta y toca á D. Joan per la espatlla.*)
- D. JOAN. ¿Eh? (*Girantse.*)
- RAM. Quan sigui del sèu gust.
- D. JOAN. ¿Qué hò deixém? (*A D. Felix.*)
- D. FEL. No ho esbarrihis;

encara no estich perdut
y aixís que 'ns alsem de taula,
podrem continuá.

D. JOAN. Sí; es just.

D. FEL. ¡Te la guanyaré...!

D. JOAN. Com ara
plohuen figas.

D. FEL. Tan segur
tingués lo que mès desitjo...

D. JOAN. Anem, anem pera amunt.

(*Se dirigeix á la escala.*)

RAM. Ja es estrany que avuy no s' hajin
enfadat, pare.

D. FEL. Es que avuy
com ton tío guanya...

D. JOAN. ¡Felix!

Aixó voldrás dir que tú
no t' incomodas quant perts...
y que á mí la sanch me bull.

D. FEL. No he dit tant.

RAM. Deixin'ho correr.

D. JOAN. Valdrá mès.

RAM. (*A D. Felix.*) Tè 'l geni curt...

D. FEL. ¡Com sempre! Quant navegavam,
ja no hi había ningú
que pogués sofrirlo.

D. JOAN. (*Desde la escala.*) ¿Pujas?

D. FEL. Ja pujo.

RAM. Sí; vajin junts.

ESCENA III.

RAMONA. — JEPÀ. — MANSIÓ.

(*Al anar á pujar per la escala Ramona, surten pèl
jardi Jepà y Mansió.*)

JEPÀ. Ramona... (*Cridantla.*)

RAM. ¡Ay, ay! ¿Qué voleu?

JEPÀ. Tinch de dirli una paraula.

RAM. Com lo diná ja es á taula
y m' esperan, no tardeu.

JEPÀ. Si porta pressa...

RAM. No.

JEPÀ. Sí;

ja ho conech.

MAN. Si porta pressa...

JEPA. Com es cosa que interessa...

MAN. Acabat, li podrém dí.

RAM. Digueum'ho ara.

JEPA. Tant se val...

RAM. No, no, digueu.

JEPA. Per aixó

no 's pensi que sigui...

MAN. No...

JEPA. Res de bó ni res de mal.

RAM. Bè, dona... (*Impacient.*)

JEPA. ¿Qué li diré?

Com una, al millor, no gosa...

RAM. Pero, tant grave es la cosa?

JEPA. No.

MAN. Dígali, dona.

JEPA. Bè;

veurá: com jo soch la dida

del senyoret, son cosí,

Cosme, y, pèl cas, es un dí

l' estimo més que la vida...

MAN. ¡Just!

JEPA. Com sento dí á la gent

que ell ab vosté 's vol casá,

li voliam preguntá

si es cert aqueix casament.

MAN. Aixó. (*Assentint.*)

RAM. ¡Vaya una ocurrencia!

JEPA. Com tota la gent ho diu...

RAM. No veig que sigui motiu

pera dí una impertinencia.

Si hi ha alguna cosa entre 'ls dos

ó algú casarmi 's proposa,

dispenseu, Jepa, no es cosa

que os la tingui de dí á vos.

Per lo demés, y no es maula,

me crech que estéu á la gloria;

perque jo d' aqueixa historia

no 'n sè ni mitja paraula.

¿Voleu rés més?

MAN. (*iM' ha xafat!*)

JEPA. Res; que digui á la senyora

que baixi aviat.

RAM. ¡Bóna fora!

Baixará en havent dinat.

JEPA. No s' enfadi.

RAM. ¡Jo! No gens.
JEPÀ. Vosté li diu...
RAM. Mès valdría...
No comprench perque la tía
fa tant cas d' impertinents.
Esperéu que acabi.
JEPÀ. Es clá;
si no baixa, ¿que hem de fé?
MAN. Seure.
RAM. Y, si no 'us está bè,
per mí, os en podeu aná.

ESCENA IV.

JEPÀ. — MANSIÓ.

(*S' assehuen en un banch*)
JEPÀ. ¿Qué tè 'n sembla?
MAN. Aixó dich jo:
¿qué te 'n sembla?
JEPÀ. Mira, mira
la pubilla, com s' estira...
nos ha parat en rodó.
Y ara 'm refaig.
MAN. Ell fos cert
que 't refessis.
JEPÀ. ¿Perque ho dius?
MAN. Com fa molt temps que som vius,
un, ab los anys, sempre pert.
Tú may has estat bonica
y, encara que no ho confessis,
sería bó que 't refessis
pera semblar'ho una mica.
JEPÀ. ¡Ximplet!
MAN. No he vist que ningú
s' escoltés la veritat.
JEPÀ. ¿Qué va, que jo he reparat
lo que no has reparat tú?
MAN. Ja pot ser.
JEPÀ. Diu la Ramona
que res del mon ne sabía.
MAN. Bè massa que ho sab sa tía
que no ho vol.

cinquanta.

MAN.

¡Quin disbarat!

JEPA.

Ella ray que 'n tè una caixa.

MAN.

Pero...

JEPA.

Primer, demaném;
que diu que no, sempre estém
á temps de ferli rebaixa.

MAN.

¡Oh! Ja 't dich que, si no fós
pel que diría...

JEPA.

¡Cap vert! (*Reconvenintlo*)

Lo que hi ha, y aixó es lo cert
es que 'ns déu un favor gros.
Pensa hi bè.

MAN.

Si, si...

JEPA.

Repara,
vamos, al cap y á la fí,
si no fós per tú y per mí,
¿qué sería donya Clara?
¿Qué estaria al seu costat
don Joan? Com jo del foch.
¿Que fòra rica? Tampoch.
Donchs, ¿ho veus?

MAN.

Y es veritat. (*Convensut.*)

Pero, sense ajudá á 'n ella
y aguantarnos lo secret,
¿qué 't creus tú que hagueram tret
may per may tan bona estella?

JEPA.

Aixó, Mansió, no vé al cas;
y, com algú no t' esmeni,
mentres tinguis aqueix geni
de pobre no sortirás.

MAN.

Bè, vaja, bè.

JEPA.

¿Qué t' espanta?

MAN.

Val més poch y més sovint.

JEPA.

Y tant poch...

MAN.

¿Son pocas vint?

JEPA.

Ja ho crech.

MAN.

Posémn'hi cinquanta.

JEPA.

Procura omplir bè 'l sarró
per si la troca s' embulla;
ara hi ha fil á la agulla,
dónchs, cusim y s' acabó.

MAN.

¡Calla!

JEPA.

¿Qué tens?

MAN.

Sento passos.

JEPA.

Recórdat bè dels motius.

MAN.

Ja me 'n recordo.

que ningú ha vist arriá,
al buscarli la ferida
no busqueu més que al devant,
perqué ferits per la espatlla
no n' hi va habé' á Trafalgar.

MAN. ¿També hi érau aquell dia?

ANT. Ab molta honra.

MAN. Per molts anys.

ANT. ¡Alló era un home!

MAN. ¿Quí?

ANT. L' amo.

Si haguessiu vist á don Joan
á dalt del castell de popa
ab la xarrasca á la ma
més dret que 'l palo messana
crident sempre «iavant, avant!,»
haguerau dit lo que deya
un dels altres en gabaitx:
*«isacarramundi! es de bronsi
lo tosuti capitán.*

JEPA. No 'u faria ara.

ANT. M' ho temo.

Un cop l' home ja es casat,
se 'n va á pico.

MAN. Pero, 'n Cosme
será com son pare.

ANT. ¡Ca!

¡No!

JEPA. ¿Voleu dir?

ANT. Si 's mareja

veyent un barco pintat...
No he vist may cap xich que tingui
més poca afició á la mar;
bè prou predica son pare;
pero ell ne fa tant de cas
com jo de las donas... menos,
perqué, al fí, jo m' he embarcat
ab una barca gallega
que al cap del mès ja encallá.
En Fidel ja es altra cosa...

JEPA. ¿Lo petit?

ANT. Aquell tè sanch;
es lo retrato del amo:
mariné de dalt á baix.

JEPA. Girem de full.

MAN. Y ¿qué dòna
aixó del such sense talls?

- ANT. Aixó es una altra cantada;
ja veyeu si he navegat...
donchs estich més net de fondos
que un barco nou.
- JEPA. Deixlo estar
es que no ha volgut fèr bossa.
- ANT. No m' ho digueu: per un clau
passaria l' equinocci
cent vegadas.
- MAN. Es estrany,
habentni tants á la Habana...
- ANT. N' hi había... ja no ni hi han.
Sembla que vé la mestressa.
Raspallem. (*Apareix donya Clara per la*
(A Mansió.) Mira que fas; *escala.*)
- JEPA. hem quedat que son cinquanta.
- MAN. No 'n rebaixaré ni un ral.

ESCENA VI.

Dits.—DONYA CLARA.

- D.^a CLA. ¿Diu que 'm demanas? ¿Qué vols? (*A Jèpa*)
Cuita; que poden vení.
- JEPA. L' Antonet...
- D.^a CLA. Véstan d' aquí. (*A l' Antonet*)
- ANT. ¿M' ho diu á mí? (*Sense móure's.*)
- D.^a CLA. Ja estem sols.
- JEPA. Si 's queda...
- D.^a CLA. (*A l' Antonet*). ¿Que no te 'n vas?
- ANT. Me creya que no 'u digués
á la Jèpa.
- D.^a CLA. No; després,
quan me 'n vaji, tornarás.
- ANT. Bueno; me 'n vaig al moment.
- MAN. Donchs... (*Com qui vol comensar una conversa.*)
- JEPA. A veurer si ho encerta.
- ANT. Per sí ó per no, estaré alerta
per' observar d' hont vè 'l vent.
(*Se 'n va cap á la reixa.*)

ESCENA VII.

D.ª CLARA. — JEPÀ. — MANSIÓ.

MAN. Com deyam, la Jepa y jo
veyem la cosa enredada
y hem cregut que una sentada
ab vosté, fòra 'l milló'.
Aqueixa tè molt desfici
y quant á plorá' comensa,
diu que no li recompensa
la mitat del sacrifici.

D.^a CLA. ¿Qué dius, Mansió? (Admirada.)

MAN. Ja li dich:

«massa fa, pobra senyora;»
pero ella plora que plora...

JEPÀ. No amollis... (A Mansió.)

MAN. Es un fatich.

D.^a CLA. Es veritat.

MAN. No ho amago.

D.^a CLA. Per la meva mala estrella,
las raresas y plors d' ella
fa ja molt temps que jo 'ls pago.
¿Encara prou no 'us he dat?
¿Voleu algo més, encara?

JEPÀ. Vosté no veu, donya Clara,
que jo m' he sacrificat.

D.^a CLA. ¡Tú!

MAN. Ella, sí,

D.^a CLA. No hi ha perill
de que ho creguis, y s' esplica;
la mare que 's sacrifica
es la que roba al seu fill.
Jo, que á trossos la conciencia,
vaig vivint sempre ab l' afany
d' haber donat á un estrany
d' un fill meu tota la herencia.
Jo, que 'm veig en lo conflicte
que, á primera vista salta,
d' haber d' ocultá' una falta
ab un verdader delicte.
Es inútil ja, Mansió,
qué tornéu cap més vegada;

aquí, la sacrificada
no es la Jega, no; soch jo.

JEGA. Vosté ho diu...

D.^a CLA. ¿No ho haig de dí'?

Pera mí no hi ha alegría
y no 's passa ni un sol dia
que no aumenti 'l meu sufrí'.
Una falta que he comés,
perqué valtres l' heu callat,
lo secret os he comprat
ab dinés', ab molts dinés'.
Mentres tant, sense prudencia,
sense dóldres del meu mal
esteu cobrant un censal
que os fa la meva consciencia.
¿No es aixó? ¿Perqué calleu?
Digueuho d' una vegada;
¿No estich prou sacrificada?
¿Qué os fa falta? Demaneu.

MAN. ¡Oh! ¡Res!

JEGA. ¡Res!

MAN. Miri, senyora:

si la molesta aqueix tracte,
nos podem desdir del pacte
y s' ha acabat. Bona fòra
que vosté's lligués de máns;
no per aixó hi haurá plet,
lo fet no valgui per fet...
y tant amichs com avants.

D.^a CLA. ¿Qué diheu?

MAN. Lo que ha sentit.

D.^a CLA. Lo brugit d' una amenassa
que, encuberta y tot, fins massa
crech haberla entés.

JEGA. (*A Mansió.*) (¡Pit, pit!)

D.^a CLA. Sabía que, sense cor,
viviú esplotant la mengua
de subjectarvos la llengua
ab unas mordassas d' or;
mes no haguera cregut may
que amenassessiu així
á la que, al cap y á la fí,
os las posa.

MAN. ¡Bè! ¡Aixó ray!
Nosaltres, cor no 'n tindrem...
pero, crech que n' hem tingut;
vosté ho sab que ha sapigut

que 'n veniam y 'n veném.
Vosté 'n compra... 'n tindrà falta;
jo, me 'l vench perquè me 'n sobra;
pobra y tot, nō soch tant pobra
que no tingui cor que 'm salta
dins del pit, cada moment
que sento, en mitj del afront,
com vosté nos tira al front
bossins de remordiment.
Ja 'n tinch prou, pües tinch la esquena
cansada de doblegám;
¿qui ha fet la culpa? ¡Veyam!
¡Vosté! Donchs, pagui la pena.

D.^a CLA. (Y té rahó. ¿Cóm combatre'
tanta infamia?) Bé, digueu
y acabem'ho. ¿Qué voleu?

MAN. ¡Veurá...! Cent dòblas de quatre.
¿Li está bè?

D.^a CLA. ¡Cent onsas diu!

JEPA. Crech que sí.

D.^a CLA. ¡Verge María!

JEPA. (N' has fet massa.) (A Mansió)

D.^a CLA. Aixó seria

menjarme de viu en viu.

MAN. (¿Massa dius? ¿No 'n tè una caixa?)

JEPA. (Sí; pero, tant...)

MAN. (Bè; veurem.

Si diu que no, sempre estem
á temps de ferli rebaixa.)

D.^a CLA. Cent onsas no las puch dá,
aixó ja ningú ho aguanta.

JEPA. Bè; qui diu cent, diu setanta...

D.^a CLA. Ni setanta.

MAN. (Hem de baixá'.)

D.^a CLA. Demá al dematí tindreu
trenta onsas.

JEPA. (Lo cap me roda...
¡Trenta!)

D.^a CLA. Si no 'us acomoda,
tireu pel cap que volgueu. (Se 'n va.)

MAN. Bè. (Mitj remolajant.)

JEPA. No hi tenim rés que di'.

ANT. (Sortint.) ¡Ay, ay! Encara hi es ella.

MAN. ¿Qué te 'n sembla de la estella?

D.^a CLA. ¡Ah!

JEPA. ¿Qué es cas d' estella? ¡Un pi!

ESCENA VIII.

JEPA.—MANSIÓ.—ANTONET.

- ANT. Féu cara d' estar contents...
MAN. Aixís. (*Indiferent.*)
ANT. ¿Qué os van bè 'ls negocis?
JEPA. Tal qual...
MAN. Tal qual...
ANT. Y, donchs, Jepa,
¿qué heu venut á bon prèu l' ordi?
JEPA. ¡Antonet! Esteu de broma...
MAN. (¡Trenta onsas! Mentras me 'n dongui
la mitat...)
ANT. ¿Que conteu quartos?
MAN. ¡Jo! ¿Perqué m' ho dihéu?
ANT. Que 'm mori
si vos no 'n portéu alguna
de cap.
MAN. Donchs, Dèu me perdoni,
si en res de mal jo pensava.
¿Cóm voleu que quartos conti?
Passan alts.
ANT. Mansió... Mansió...
Miréu que jo sò estrambótich
y, si 'm fixo ab una cosa,
no hi ha por de que equivoqui.
Vaig dí 'l dia que 'm casava
que aixó del sant matrimoni
era un xubasco dels grossos
que no hi ha barco que 'l corri,
y fet y dit; als dos mesos
había ja begut oli.
Hi veig de molt lluny: com sempre
que fassi vent ó que plogui,
ho conech, mirant als núvols,
avans de que ab aigua rompin,
no es estrany que os endevini
quan anéu de *amagatotis*.
MAN. ¿Voleu callá'?
ANT. Com no costa
cap quarto n' hi ha qui 'n dongui
per que 'os digui lo que penso...

- MAN. ¿Qué penseu?
ANT. (*Ab cert misteri.*) Aixís que torni,
la mestressa, pregunteuli.
JEPÀ. ¿Qué vols di' ab aixó?
MAN. (*iDimoni...!*)
ANT. Res; que, quan hi ha mar de fondo,
es molt fácil que un aboqui.
JEPÀ. Deixal está'. Vaig á veurer
si trobo... (*Se 'n va per la reixa.*)
ANT. Sembla que ploris.
¿Qu' ets moll d' ulls? ¡Vaja! ¡A la vista!
MAN. Escoltéu.
ANT. ¿Voléu que escolti?
MAN. Potsé' os convé.
ANT. (*Sentantse.*) Donchs, dem fondo
fins y tant que 'l temps amolli.

ESCENA IX.

MANSIÓ.—ANTONET.

- MAN. ¿Qué... som amichs?
ANT. Aixó vos
ho diréu si 'n faig la cara.
MAN. Me sembla que sí.
ANT. (*Rient.*) Per ara,
lo mateix que gat y gos.
¡Endevant!
MAN. Donchs, á la *qüenta*,
puch contá' ab vos.
ANT. Aixó, sí;
qualsevol pót contá ab mí
fins á la paret d' *enfrenta*.
MAN. He reparat, de vegadas,
que tant vos com en Fidel
me miréu ab cert rezel;
y, com aqueixas miradas
m' han donat en qué pensá',
á la Jepa vaig dí' un dia:
«potsé' no més es manía,
donchs, li hauré de preguntá'.»
¿Qué m' hi dihéu?
ANT. Molt ho sento.
MAN. La veritat; també jo.

- ANT. Sí; ja ho veig, ja ho veig... Mansió,
¿Voleu que os expliqui un cuento?
- MAN. ¿Per ventura no 'm creyeu?
- ANT. No 'us haig de creurer... ¡Vaya, home!
- MAN. Com heu dit...
- ANT. Es una broma.
¿Voleu que 'l conti?
- MAN. Conteu.
- ANT. Dos gallegos dins d' un hort
anavan á la cirera;
los renya l' amo que hi era,
li pegan tiro y cau mort.
Al véurel' estanallat,
blanchs tots dos com pedra marbre,
un s' enfila dalt d' un arbre
y l' altre s' amaga al blat.
Vé là justicia y confós
lo jutje, del mort devant,
pues ignora que s' están
amagats allí aquells dos,
pregunta al amo del hort,
que, sens vida, á terra jeu,
per tres cops y en alta veu,
"home mort, ¿quí es que t' ha mort?"
Lo gallego que ajagut
dins del blat sent la pregunta,
treu tot just del nas la punta
y respón "jo no he sigut."
L' agafan, y al durlo prés,
"¡tonto!" li diu l' escribá,
"si no arribas á parlá',
"ningú t' haguera fèt res."
Y al moment que sent aixó
lo qui al arbre está amagat,
diu tot sério. "¡Veritat:
haguessis callat com jo."
Si t' has cregut agafá
á l' Anton com un borrego,
t' has tallat, no soch gallego,
soch de Cambrils, catalá.
Parlo lo menos que puch
y encara boy parlo massa:
sempre nedo ab carabassa
y, per terra, vaig ab ruch.
No firmo rés que no veji,
no bech aigua que no raji
y m' aconsellan que vaji

al llit d' hora y que passeji.
M' estich á casa quan plou
y no surto may de nit...
Si endevinas lo que he dit,
vaja, abur, ja farás prou.

(Se 'n va per la escalinata.)

ESCENA X.

MANSIÓ.

Aixó no m' agrada gens;
aqueix las moscas s' arruixa
y tinch pó' que alguna bruixa
s' ha ficat als meus intents.
Sí; l' Antonet, ab la trassa
no té cap intenció bona;
aném á buscar la dona
pera dirli lo que passa.

(Quan entra al jardí per la reixa, apareixen dalt de la escalinata Ramona y Fidel.)

ESCENA XI.

RAMONA. — FIDEL.

RAM. Véste 'n, Fidel.
FID. ¿Qué haig de témer?
RAM. Es que prompte baixarán.
FID. Que baixin.
RAM. Si sols nos troban...
FID. Millor; fins aquí, ¿qué hi ha?
Si á mí la mare 'm pregunta
perqué estich al teu costat,
li diré perquè t' estimo
ab tot lo meu cor y en pau.
¿No es aixís com tú m' estimas?
Donchs, si algú 't ve á preguntá',
contestas com jo contesto
y 'l misteri s' ha acabat.
RAM. ¡Ay, Fidel!

sense dirte que t' estimo?
Mira: de nit, quan la mar,
com del barco enamorada,
l' adormía al seu brassat,
dintre del cor jo sentía
una mancansa tant gran
com si fos inmens lo pit,
tant inmens com es l' espay.
Lo brugit del vent, las onas
espumosas y jegants
que contra 'l barco venían
la seva furia á estrellar
com del meu cor la tempesta
no eran sols la mitat tant.
Y es que llavors recordava
ma infantesa, 'l temps passat
y entre núvols misteriosos
que deixan los temps llunyans
en la térbola memoria,
me creya veuret passá
cullint las flors de las voras
d' aqueixos llarchs caminals.
¡Quí sab!—me deya—quan tornis
á casa, la trobarás
hermosa com las poncellas
que trencan al sol de maig...
¡quí sab! quan tornis t' estimi
y será téva... ¡quí sab!

RAM. ¡Oh! sí; tèva, sempre tèva.
Aquell arbre dret, avants
de doblegarse per forsa
va rompre cent cops lo pal.
Tèva, sí.

FID. Y jo, teu. (S' abrassan.)

COSM. (Apareixent dalt de la escalinata.) ¡Ramona!

RAM. ¡Oh!

COSM. (Baixant.) ¡Ira de Dèu!

FID. ¿Qué hi ha?

ESCENA XII.

Dits.—COSME.

(*Jepa y Mansió, darrera de la reixa, segueixen ab interès las escenas que vehuen.*)

COSM. ¡Deixans sols! (*A Fidel, airat.*)

FID. ¿Qué dius? ¿Qué 't deixi
ab la Ramona aquí sol?

COSM. Jo ho vull.

FID. ¿Y si ella no ho vol?

COSM. Tal volta se 'n penedeixi.

FID. O prou bè no t' hi entés
ó lo que has dit no has pensat;
ni ella rés t' ha demanat
ni molt menos t' ha promés.
Pensa, Cosme, si es així
qu' en va may ningú enrahona;
per ara y tant, la Ramona
de res s' ha de penedí.

COSM. ¡Fidel! (*Ab ràbia.*)

FID. No cridis. (*Tranquil.*)

COSM. Si vull,
apesar teu cridaré;
soch á casa.

FID. Jo també.

COSM. No 'm contestis ab orgull,
perqué jo 'l se fé abaixá'.

FID. ¡Tú!

COSM. ¡Jo!

(*Apareix l' Antonet y se 'n torna á dins de-
pressa.*)

FID. Pues ningú ho diría.

COSM. ¡Pobre de tú, si vè 'l dia
en que ho haguem de probá!

FID. ¿M' amenassas?

COSM. Si així ho prens,
es perquè veus que 't propassas.

FID. No; es que aqueixas amenassas
no 'm torban mica ni gens.

COSM. ¿De quan ensá tant altiu?

FID. D' avuy.

COSM. ¿No tems las resultas?

FID. ¿Perqué? Si ets tú que m' insultas,
sense que 't dongui motiu.

COSM. Es que estás subjecte á mí,

- per més que aixó 't fassi mella.
- FID. Donchs, 't estarás devant d' ella
de tractam' com fins aquí.
- COSM. ¡Ah! T' entench. Pues, que 't rebaixa
no haig de perdre l' ocasió.
¡Tè!
(*Va á pegarli, al temps que torna á sortir
l' Antonet.*)
- ANT. ¡Cosme!
- FID. (*Que li ha agafat la ma evitant lo cop y ren-
dintlo.*) ¡No! Ni á traició
pots pegarme; la ma abaixa.
- RAM. ¡Fidel!
- COSM. ¡Oh! (*Lluitant per aixecarse.*)
- FID. Ja estem en guerra
y l' afront pagarás car;
als que vivim en la mar
no 'ls humillan los de terra. (*Lo fa caurer.*)
- ANT. Corri, senyora. (*Veyent á donya Clara.*)
- JEPA. (*Dirigintse á Fidel.*) ¡Tú!
- FID. (*Rexassantla.*) ¡Ves!
- D.^a CLA. ¿Qué hi ha?
- RAM. ¡Fidel!
- D.^a CLA. ¿Qué es aixó?
(*Se restableix la calma.*)
- JEPA. (*A Mansió.*) Demana indemnisió
d' aqueix dany... ¡Cent onsas més!

ESCENA XIII.

D.ª CLARA.—RAMONA.—JEPA.—MANSIÓ.—
ANTONET.—FIDEL.—COSME.

- D.^a CLA. ¿Qué ha passat? (¡Aixó faltava!)
- COSM. En Fidel que m' ha insultat.
- FID. No, senyora; ha estat en Cosme
que contra á mí ha alsat la ma.
- MAN. Tots dos, ¡vaya!
- ANT. ¡Eh! molt silenci;
quant preguntin, respondrás.
- D.^a CLA. ¿No 'us ne deu vergonya? Digas. (*A Cosme.*)
¿No reparas qu' es més gran?
- COSM. Jo 't juro... (*Amenassant á Fidel.*)
- FID. ¿Qué juras?
- D.^a CLA. (*A Fidel.*) ¡Calla!
(*¡Quin dia mes desgraciat!*)

RAM. Jo 'en tinch la culpa. ¡Ah! (Se desmaya.)

D.^a CLA. ¡Ramona!

¡Filla meva! Es un desmay.

Tè las mans com la néu fredas.

Correu...

JEPA. Ara hi corro. (Sens móure 's.)

ANT. Vaig

y vinch ab una estropada.

(Al anar á pujar la escalinata, retrocedeix assorat.)

Donya Clara, vé don Joan.

D.^a CLA. Ajudam que no s'enterin

ells dos de lo que ha passat. (A Mansió.)

¡Ramona! (Fentla caminar apoyada en ells.)

Seguiu. (A Cosme y Fidel.)

ANT. Jo 'm quedo

á protegí 'l desembarch.

(Desapareixen tots per la reixa, á temps que surten don Joan y D. Felix. L' Antonet se queda al fondo.)

ESCENA XIV.

D. JOAN.—D. FELIX.—ANTONET y dos mariners que serveixen lo café quan ho marca 'l dialech.)

D. JOAN. (Assentantse á la taula hont hi ha 'l tablero d' ajedrez.)

¿Deus volgué que 't dongui mate?

D. FEL. O darte 'l; tot m' es igual.

D. JOAN. Aixó sí; tú may te donas.

D. FEL. Com si tú 't donguessis may.

D. JOAN. ¿Quí juga?

D. FEL. Crech que tú jugas.

D. JOAN. ¡Jaque al rey!

ANT. Aixó es lo mar:

fa un minut, montanyas d' aigua....

ara, plana com la ma.

D. JOAN. ¿Qué 't sembla?

D. FEL. No me 'n escapo.

D. JOAN. (Cridant.) ¡Metxa! ¡Vivo!

(L' Antonet li porta soch ab una^a escalfeta, per encendrer lo cigarro.)

ANT. Com un llamp.

D. JOAN. ¿M' has raspallat l' uniforme? (Fa senyal que sí)

D. FEL. No hi ha més remey. (Entregantse.)

ANT. Ja está.

D. JOAN. ¿No veus, homé, com te deya

que, si vull, no 'm guanyarás?

D. FEL. Demá ho veurem.

D. JOAN. Tú retira...

(Lo joch d' ajedrez.)

y després te 'n pots aná'.

D. FEL. ¿Y 'l café? ¿No vé?

ANT. Ara 'l baixan.

D. JOAN. ¡Aboca!

D. FEL. ¡Prou!

D. JOAN. ¡Qu' es amarch!

D. FEL. Potser no hi has posat sucre.

D. JOAN. No.

ANT. ¿Volen res més? Me 'n vaig.

Avuy montan, sols, la guardia
lo tinent y 'l capitá.

ESCENA XV.

D. JOAN.—D. FELIX.

D. JOAN. Felix...

D. FEL. ¿Qué?

D. JOAN. Pues, estem sols,
si no hi tens inconvenient,
parlarem del casament.

D. FEL. Jo, ja ho sabs; lo que tú vols.
Ni una paraula 'n sabía
quan la Clara m' ho va dí'
y esperava que tú...

D. JOAN. Sí;
donchs, avuy ne som al día.
Ja ho veus; de tant navegar
y 'l temps que fer'ho acostuma
ja tinch lo cap com l' espuma
de las onas de la mar.
Perdres' aqueixos baixells, (Per ells dos.)
pot ser joch de pocas taulas;
vull dir en menos paraulas,
fillet de Dèu, que som vells.
Fa deu anys, ni la real
Trinitat tant fort com jo era;
avuy porto la bandera
arriada ja á mitj pal.
S' ha acabat aquell vigor
de la nostra juventut;
som dos barcos que han perdut

fins la mura d' estribor.
¿Qué ha passat? No m' ho explico;
pero ja no valem res;
paciència, noy, lo cert es
que tots dos anem á pico.
¿Qu' hem de fer? Tens una filla
y jo un fill que 'l faig hereu;
tot lo mèu serà ben sèu
y lo tèu de la pubilla.
Dèu los fassi ben casats
y visquin en pau y en guerra
com es costum de la terra:
contents, felissos y honrats.
¿No 't sembla bè?

D. FEL. ¿Qué haig de dí?
¿qué mès podía esperá?
¿ab qui milló 's pot casá
que ab en Cosme, 'l sèu cosí?
Com bè dius, naltres ja som
barcos fora de combat;
aixís veurem perpetuat,
si Dèu vol, lo nostre nom.

D. JOAN. ¡Així sigui!

D. FEL. ¿No ha de sè?

D. JOAN. Tú ja sabs que 'l méu desitj
era fé' al Cosme marino
y aixó que 'n dihuen destino
m' ha partit de mitj á mitj.
Quant me va escriurer la Clara
que Dèu m' había escoltat,
vaig veurer realisat
lo somni daurat d' un pare.
Y tributant un recort
á Churruca, 'l jefe mèu
van posá Cosme á l' hereu
per honrarme á mí y al mort.
Y, ja ho veus, per un atzar
que més d' un cop m' ha afligit,
en Cosme nos ha sortit
contrari ácèrrim del mar.
Los cálculs, quant més sencills,
de vegadas, los errém;
¿quí assegura que veurém
naixer fills dels nostros fills?

D. FEL. No 't dongui cuidado aixó.
Si Dèu nos ha de escoltá',
nos darà nètts y 'ns darà

un Cosme de bó de bó.

D. JOAN. Lo compraria ab dinés.

D. FEL. Ho crech.

D. JOAN. Creuho qu' es exacte.

D. FEL. En fí, donchs, lo tracte es tracte
y no 'ns hi capfiquem mès.

D. JOAN. Tens rahó.

D. FEL. (*Dant la ma à D. Joan.*) Lo més senzill
es que 'ls uneixi aqueix llas.

D. JOAN. Ja está fet; luego veurás
la alegría del mèu fill.

(*Surtan per la reixa tots los personatjes que
prenen part ab D. Joan y D. Felix en la
següent escena.*)

ESCENA XVI.

Tots.

(*Forman grupos, D. Joan ab en Cosme; don Felix ab
donya Clara; Fidel ab la Ramona; Mansió ab la Jepa;
L' Antonet, prop de la escalinata, sol.*)

D. JOAN. ¡Cosme! (*Cridantlo, al veurerlo entrar.*)

COSM. ¿Qué mana?

FID. (*Com tenint un mal presentiment.*) ¡Ramona!

D. JOAN. Vina; assentat aprop mèu.

(*Sehuen los dos à la taula del ajedrez.*)

D.^a CLA. (*A D. Felix.*) Tinch que darte una noticia.

D. FEL. Y jo una altre.

D. JOAN. (*Á Cosme.*) Fíxat bè
en lo que ara vaig á dirte
perqué es cosa d' interés.

FID. (*A Ramona.*) Me domina una tristesa...

RAM. No témis.

MAN. (*A Jepa ensenyantli la carta esqueixada.*)

¿Veús los trossets?

D.^a CLA. (*A D. Felix.*) ¡Oh! ¡Reina pura! (*Com con-
testantli ab desespo.*)

D. FEL. ¿Qué 't passa?

ANT. Fumem'hi.

D.^a CLA. ¡Aixó no pót sé'.

JEPA. Los tenim d' arreplegá. (*Pels papers.*)

D. JOAN. (*A Cosme.*) ¿Qué 'm contestas? ¿T' ha sorprés?

D. FEL. (*A D.ª Clara.*) Te dich qu' es cosa pactada
y desdirme'n no podré;
la meva filla es de 'n Cosme
per més que estimi al Fidel.

D.^a CLA. ¡May!

D. FEL. ¡Com ho dius!

COSM. (A D. Joan.) No s' enfadi;
pero ferse 'l casament
entre 'ls dos, es impossible.

D. JOAN. ¡Impossible! (Estranyat.)

COSM. (Senyalantli 'n Fidel y la Ramona.)
¿Qué no ho veu?

En Fidel y la Ramona
s' estimavan de fa temps.

D. JOAN. Y que s' estimin... ¿Quí mana?

D.^a CLA. (A D. Felix.) ¡No pót ser!

COSM. Llegeixi. (A D. Joan.)

D. JOAN. ¿Qué es?

COSM. La carta de la cosina,
contestació al meu billet.

FID. (A Ramona.) ¿Qué miras?

RAM. Aquella carta
es la meva.

MAN. (A Jépa.) Aquells papers,
creume, han de ser d' importancia.

ANT. (Fumant.) ¡Bon tabaco!

D.^a CLA. (A D. Felix.) T' ho diré.

Si tú vols que la Ramona
se casi ab lo nostre hereu,
Felix, per Dèu t' ho demano,
fés que 's casi ab en Fidel.
En Cosme...

D. FEL. Digas.

D.^a CLA. En Cosme
no es fill de 'n Joan.

D. FEL. ¡Sant Deu!

D. JOAN. (Sorprés.) ¿Qué tens, Felix?

RAM. (A Fidel.) ¿Qué tè 'l pare?

D.^a CLA. (Rápit á D. Felix.) ¡Oh! no li diguis..!

D. FEL. Res... res...!

ANT. Me sembla que aqueixa vetlla
hi haurá una mica de vent.

D. JOAN. (A Cosme.) No 't preocupis; son pare
promesa formal m' ha fet
de casarla ab tú, y jo, Cosme,
m' he compromés lo mateix.

RAM. (A Fidel.) ¿Qué si t' estimo? No hi pensis;
primé 'm veurás pendre 'l vel
que deixarte de cumplí'
lo que 't dich.

D. FEL. (A D.ª Clara.) Pero, ¿qué has fet,

desgraciada?

D.^a CLA. Quan te conti,
Felix, lo molt que he sufert,
veurás com la meva falta
encara premi mereix.

D. FEL. Pero, jo, ¿qué faig? ¿com nego
lo que ara aquí li he promés?

D. JOAN. Perqué d' un cop te convencis,
escolta lo que diu ell.
¡Felix!

D. FEL. (*Torbat.*) ¡Qué!

D.^a CLA. (*A D. Felix.*) ¡Calma!

ANT. Me sembla
que tindrem aigua y llampechs.
Aqueix carís no m' agrada.

D. JOAN. (*A D. Felix.*) ¿No es veritat que pensem
casá en Cosme ab la Ramona?

RAM. ¿Que dihuen? (*Ab desconsol.*)

FID. (*A Ramona.*) ¿Ho sents?

MAN. (*A Jépa.*) ¿Ho sents?

D. FEL. ¡Es veritat!

D. JOAN. ¿No es cert que ara
ho hem pactat aixís?

D. FEL. ¡Es cert!

D.^a CLA. ¡Felix! (*Suplicant desesperada.*)

D. JOAN. (*Principalment per en Cosme.*)

Y perqué no duptis
de que 's farà 'l casament,
Ramona, acóstat.

FID. (*A D.ª Clara.*) ¡Ay, mare!

D.^a CLA. ¡Qué vols que 't digui, fill meu!

FID. Jo la estimo ab tota l' ánima.

D.^a CLA. Y jo t' estimo á tú més.

D. JOAN. (*Prenent la ma de 'n Cosme y ab molta solem-
nitat:*)
Felix: jo pel meu fill Cosme
te demano formalment
la ma de la teva filla,
si casarla es del gust teu.

FID. (*Desesperat.*) ¡Mare! ¡Ramona!

D. JOAN. ¿En qué pensas?
¿No contestas?

D. FEL. ¡Jo! 'T diré...

D. JOAN. ¿No has dit tú que 'l tracte es tracte?

D. FEL. ¡Sí!

D. JOAN. Donchs, ¿qué duptas? ¿qué tens?
¿qué 't passa, que aixís vacilas?

COSM. (*A D. Joan*) ¿No li deya?

- D. FEL. iNo pot ser!
- D. JOAN. iQue no pòt ser!
- D. FEL. iNo!
- D. JOAN. Donchs, digas
que pera tú no val gens
una paraula que donas...
Jo te la creya de rey,
d' algo més, si més pot valdre
paraula de mariné,
que la aigua del mar salobre
ha enrojit ab sanch... iOh vès!
(A un moviment de súplica de D. Félix.)
Quí no manté sa paraula
ni m' es germá ni m' es rè.
- D. FEL. iJoan!
- FID. iPare!
- D. JOAN. Ja es inútil
quant me diguis.
- ANT. iAy...! iquin temps!
- D. FEL. Quan los motius jo t' esposi,
aplaudirás lo que he fet.
- D. JOAN. ¿Los motius? Donchs, dígals ara.
- D. FEL. Te prometo...
- D. JOAN. Ara mateix.
- D. FEL. Es que á solas tinch de dirte l's.
- D. JOAN. Devant de tots m' has ofés.
- D. FEL. No puch, encara que vulgui.
- D. JOAN. ¿Tan graves son? iDonchs, anem!
- D.^a CLA. (Suplicant.) iPer Deu, Felix!
- D. JOAN. (Pujant desesperat la escalinata.)
iDèu m' ajudi!
- FID. iMare!
- D.^a CLA. iFill meu! (Abrassantlo.)
(Cosme 's deix caurer sobre la cadira desesperat.)
- JEPA. (A Mansió, senyalant á D.ª Clara:)
¿Qué no ho véus?
- MAN. Res, Jepa; doscentas onsas!
- ANT. Aixó 's posa malament.
- RAM. (A Fidel.) No tinguis pó; te asseguro
que jo may te deixaré.
- COSM. (Per Fidel.) iIra de Dèu! isi no 'l mato...!
- MAN. Arrapleguém los papers. (Ho fa.)

(Teló rapit.)

FÍ DEL PRIMER ACTE.

ACTE SEGON.

Sala principal de la casa de camp, convenientment alhajada. A la esquerra del espectador, una taula.

ESCENA PRIMERA.

COSME.

Aixó no pót quedá' aixís;
¿quí consent aqueixa burla,
quant. fins devant dels de casa,
la rojó' á la cara 'm puja?
¡Y es un germá lo qui 's gosa
en la meva desventura!
¡Voler de Dèu! Ja l' odiaba
sense que may, per fortuna,
hagués sigut un obstacle
al meu desitj. ¡Que no puga
més y més avuy odiarlo!
Si 'm vol robá' la ventura,
si 'm rebaixa, si m' humilla,
¿no trobaré al cor ajuda,
si no per tenir més forsa,
per guanyarlo en ódi?

ESCENA II.

Dit. — MANSIÓ. — JÉPA.

JÉPA. (A Mansió.) ¡Cuita!
¿Los papers?

- MAN. Ni mitj n' hi falta.
JEPÀ. Donchs, mentres que tú reullas,
veurás, veurás com la Jepa
al cor li clava las unglas.
- MAN. Donchs, alsa, no t' entretinguis.
JEPÀ. Cosme... (*Cridantlo.*)
COSM. (*Girantse.*) ¡Jepa!
JEPÀ. (*Estich confusa...*)
COSM. ¿Qué teniu?
JEPÀ. Res; moltes cosas
per dirte.
- COSM. Donchs, ¿qué os detura?
JEPÀ. ¿No 'ns poden sentir?
COSM. ¡Parleu!
JEPÀ. ¡Calla! No tinguis angúnia...
M' ha semblat... (*Mirant al entorn.*)
- COSM. Estém á solas.
JEPÀ. Pero, qui assegura, dura. (*Reconeixent las
No hi ha ningú. Mira, Cosme; portas.*)
de tot aixó, té la culpa
en Fidel; ahí á la tarde,
m' estava al jardí ab escusa
de que portava un recado
per la mestressa, quant súrtan
en Fidel y la Ramona;
miro, escolto...
- COSM. (*Impacient.*) ¿Y qué?
JEPÀ. Ella duya
una carta, la llegeixen,
se posa ell fet una furia
y ras, ras, en doscents trossos... (*Com qui
romp un paper.*)
- COSM. ¡Oh!
JEPÀ. Quant tots á dalt s' empujan,
jo que si... ¡Mansió!
- MAN. ¿Qué?
JEPÀ. Móute;
dem los papers... dem.
- MAN. (*Butxacajant.*) Atúrat,
dona. (*Los hi entrega.*)
- JEPÀ. (*A Cosme.*) Tè. (*Los hi dona.*)
COSM. (*Examinantlos.*) ¡La meva lletra!
¡M' ho deya 'l cor! ¡N' han fet burla!
¿Qué 't sembla d' aixó?
COSM. Me 'ls quedo.
- MAN. ¿Perqué?
COSM. Si Deu no m' atura,
los hi haig d' estampá' á la cara.

MAN. ¡Psé! ¿Qué 'n treurás?

COSM. Pues, m' insulta,
un dels dos á casa sobra.

MAN. Donchs, tréulo.

COSM. ¡Sí! ¿Cóm?

MAN. Lo buscas...

després li arreglas los comptes
y... llestos.

COSM. ¡Oh! ¡Calla!

JEPA. Joga,

joga y veurás lo que 't passa.

Ell avuy lo que procura

es ferse la noya seva;

després probará fortuna

y veurá si per casarsi,

ton pare 'l fa hereu...

MAN. ¿Qué ho duptas?

Ella es pubilla... y aixó

es mala senyal. Calcula

lo porvenir que t' espera.

¿No es cert, Jepa?

JEPA. ¡Oh! (*Assentint.*)

MAN. ¿Perqué duya

tanta afició á la Ramona,

sent ja cosa mitj segura

que tú habías de casarti?

Si fos pobra... Mes com busca

lo pa al cércol...

COSM. (*Amenassant.*) ¡Ah!

MAN. Tu adórmate.

¿Que t' ha dit ton oncle? Escusas.

Ton pare ha fet quatre crits,

ton oncle altres quatre y justa

en punt. La rahó que dava

per no serte sogre es una

rahó que convens... «¡Es jove...!»

Com si aixó fos...

JEPA. Mansió, cuita:

don Felix y la mestressa

venen.

MAN. Donchs, ¡iau! si ho calculas,

no hi pert ningú sinó tú.

JEPA. ¿Qué tal? (*Tot anantsen á Mansió.*)

MAN. (*A Jepa.*) No está prou madura,

pero... ¿es aqueix lo seu quarto? (*Senyalant á*

JEPA. Lo mateix. (*la dreta.*)

COSM. ¡Amor, fortuna...! (*Cavilós.*)

JEPA. Allí dorm en Cosme, aquí
en Fidel. (*Indicant dos quartos.*)
MAN. Anem.
COSM. ¿Qué duptas?
¿No estás encara segur
de la teva desventura? (*Aixecantse.*)
¡No 'ls vull veurer! Quantas voltas
tots ells també de mí fujan...
(*Entra al seu quarto.*)

ESCENA III.

D.ª CLARA.—D. FELIX.

D.^a CLA. ¿Dius que 's passeja al jardí?
D. FEL. Com ja t' he dit, hi ha baixat.
després d' habé' qüestionat
bon rato tots dos aquí.
D.^a CLA. ¿Estem sols?
D. FEL. Sí.
D.^a CLA. ¿Vols que juntí
aqueixas portas?
D. FEL. Sí.
D.^a CLA. ¿Vols
dirme...?
D. FEL. ¡No! Ja que estem sols.
deix, Clara, que jo 't preguntí.
No sè per hont comensar
y tals cosas haig de dir
que fins tinch po' de sentir
lo que m' has de contestar.
Calma la meva ansietat,
digas que has fet... ¡No m' ho diguis!
Si 'm sembla millor que triguis
á dir que 'ns has deshonrat.
D.^a CLA. ¡Oh! ¡Aixó no! La llum del dia
com lo meu nom no es tan pura;
Felix, t' ho diu y t' ho jura
qui sens honra no viuria.
D. FEL. Mes, si en Cosme no es fill seu...
D.^a CLA. ¡Ni meu!
D. FEL. ¿Qué dius, desgraciada?
D.^a CLA. Sápigas d' una vegada
lo que no he dit més que á Dèu.

(*Pausa.*)

Acabava de donar,
plena de goig, lo meu sí,
quant en Joan me va dí'
al peu mateix del altar:
«Ja sols me falta una cosa
per pogué morí content;
Dèu que 's troba aquí present
ha volgut ferte ditxosa;
vulgui ell que 'm fassis ditxós
donantme un fill y, al ser pare,
no hi haurá ningú al mon, Clara,
mes felís que naltres dos.»
Passa un any y dos y tres...
lo cel cap fill nos envía
y, si ton germá sufría,
jo sufría cent cops més.
No hi ha en un llibre prous fulls
per posa'hi quan he plorat;
lo llanto que he derramat
sols ho saben los meus ulls.
Ell estava silenciós
y jo trista, quan lo veyá,
tot, Felix, perquè no reya
un angelet entre 'ls dos.
De que estés al costat mèu
may per may hi hagué perill...
¡Si no tenia cap fill
á la falda, que fos sèu!
Una nit, me pren la ma
y, ab trist accent, me diu: «Clara,
l'equipatje mèu prepara
perqué anarmen vull demá.»
¿Y ahont? li dich afligida...
¡A América! sols respon...
y 'm vaig quedar sola al mon
emportantsen ell ma vida.
Aquí ho sab tota la gent
y ho sab Dèu que m' ho inspirava:
á ton germá l' estimava
per amor y agraphiment.
¡Ay, Felix! Desde aquell dia,
que fins lo recort m' amarga,
la vida m' era una carga
que portarla no podia.
Ja era 'l barco en alta mar,

ja ni á n' ell ni al barco veyá
y encara plorant li deya,
sens que 'm pogués escoltar:
¡Quin torment tant gran esculls
per causarme més agravis!
¡ja no 'm besan los tèus llabis!
¡ja no 'm miran los tèus ulls!
La nau per la mar rodola
y 'l meu cor d' ella darrera...
la que aquí 's queda y espera
Dèu sab si 's queda bèn sola.

D. FEL. Y jo á América, sorprés,
arribá sol lo vaig veurer;
pero ¿quí había de creurer
que entre 'ls dos aixó passés?

D.^a CLA. Del sèu viatge es sencilla
la explicació...

D. FEL. Ja pot sè.

D.^a CLA. Va dí ab en Felix viuré
ja que 'n Felix tè una filla.

D. FEL. Es ben cert.

D.^a CLA. Cap mès rahó
la seva conducta abona;
va allunyarse de la dona
per no tenir sucseció.
Sola aquí, morint de pena
y plorant la ausencia d' ell,
vaig aná fent un castell
d' il-lusions sobre la arena.
Lo meu dolor no s' explica
—me deya—¿no m' ha deixat
donchs, recórdat que has quedat
jove encara, lliure y rica.
¡Era en va! Lo sèu recort
res del mon del mèu pit treya
y á tot arréu sempre 'l veyá
perqué 'l duya dins del cor.
A tan horrible ansietat
no podia estar subjecte
y vaig concebí 'l projecte
de fe 'l torná al meu costat.
¿Cóm? No ho sè. 'L dolor etern
lo remey del mal no mida;
quan lo cel no escolta, 's crida
ajuda fins al infern.

D. FEL. ¡Oh! ¡Calla!

D.^a CLA. Ni sè qué he dit.

Si de l' infern t' hi parlat,
es pel temps que 'l he portat,
destrossantme, dins del pit.
Ja feya aprop de mitj any
que d' aqueix modo vivía,
quant vè á casa 'l Mansió un dia
y 'n diu: «vegi, tant d' afany
com tenen alguns senyós'
per tenir fills y no 'n tenen,
y á un pobre, al milló li venen,
á casa de dos en dos.»

—¿Qué dius?—Y sento al Mansió
que respón: «com no som richs,
la dòna ha tingut dos xichs
mes grans y grossos que jo.»
¿Qué més t' haig de dí? 'Ls consells
del infern vaig escoltá',
y dels dos xichs.... l' endemá
jo era la mare d' un d' ells.

D. FEL. ¡Tot ho comprench!

D.^a CLA.

Tal tresor,

perqué ho era pera mí,
lo vaig habè d' adquirí
á forsa d' or y més or.
Trobava 'l Mansió sencill
que jo ab un d' ells me quedés;
pero vendrem per dinés'
la Jega, sa mare, un fill
sols ho podia alcansá
dantli tot lo que volía
y assegurantli que, un dia,
un cop fós mort ton germá,
lo seu fill fòra l' hereu
de tots los bèns que tenim:
ja sabs la historia del crim
que sols la sabía Dèu.
Escrich al Joan desseguida,
content torna al meu costat,
y un engany m' había dat
lo goig més gran de la vida,
quan la meva sort cruel
un nou disgust me prepara
y, al cap de dos anys, soch mare
verdadera d' en Fidel.
¿Comprens ara si he patit?
¿Quín altre doló imaginas
que tingui tantas espinas

pera clavar dins d' un pit?
Jo al mèu espós he enganyat,
la honra he posat en perill
y lo que dech al mèu fill
tot á un estrany ho he donat.
Jo li he robat los petons
que á l' altre, á n' en Cosme, he fet;
jo, al ser ja gran, li he desfet
fortuna, gloria é il-lusions.
En Cosme viu á la llar
d' un palau que al goig convida;
en Fidel porta la vida
errant y tristà del mar.
L' un es felís y ditxós,
l' altre no tè més ventura
que la carrera insegura
que enfonza un temps tempestuós.
En Cosme, rich y estimat
del rey y dels nobles es;
pobre 'n Fidel, no tè res,
ni patria.

D. FEL. ¡No es veritat!
Que encara que en mar estranya
fassi sempre la carrera,
dessota de la bandera
lo barco, es terra d' Espanya.
Y 'l vent, las onas y 'l sol
que 'l drap groch y carmesí
d' un baixell vehuen lluhi'.
ja saben que es espanyol.
Patria 'n tè; sempre la porta
per tot arréu per hont va;
lo que falta es arreglá'
lo d' aquí casa....

D.^a CLA. ¡Aixís morta
hagués quedat aquell dia
infaust!

D. FEL. ¡Oh! ¡Clara! ¿Qué dius?

D. CLA. ¿No créus que ja tinch motius
per pensar aixís?

D. FEL. ¡Manía!
Cálmate, Clara, é imaginém
la manera de sorti'
d' aqueix conflicte.

D.^a CLA. Per mí
penso que no 'n sortirém.

D. FEL. ¿Qué ho diu que no? Aném al cas.

Digas: ¿per quina rahó
no dius que es fill de 'n Mansiò
en Cosme y sortím del pas?

D.^a CLA. ¿Dir 'ho al Joan?

D. FEL. ¿Quín remey queda?

D.^a CLA. ¡Dèu sáb lo que 's pensaría!
Además, m' ho vedaría
la Jega.

D. FEL. ¿Perqué t' ho veda?

D.^a CLA. Porque vol que sigui hereu
de casa en Cosme... y si fos
que jo ho descubris, tots dos
dirían que no es fill seu.

D. FEL. ¿Es possible?

D.^a CLA. Tant segur,
lo que desitjo tingués.

D. FEL. ¿Y oferintlos molts dinés?

D.^a CLA. No 'ls pendríañ. ¡Qué sabs tú!
Si quan vaig tení 'l Fidel,
jo sè lo que vaig passá
perqué fins van intentá
ofegar-lo...

D. FEL. ¡Dèu del cel!

D.^a CLA. Tenint pó de que algun dia
se descubris tot aixó,
vingué á veurem en Mansiò,
que del seu poble vindría,
y «¿veu, senyora?—'m va dí—
si de 'n Cosme 's vol desfé,
lo que diu aqueix papé'
la pót ben bè contradí!
¿Sabs que era? Un certificat
del metje que 'm visitava
que jurava y perjurava
que jo á llum había dat
á n' en Cosme... ¡fins aixó!
¿Cóm destruí' un jurament
que en poder d' aqueixa gent
es una proba...? ¡No! ¡no!
Cap remey per mí hi haurá;
la meva sort ho ha volgut;
per plorá' al mon he vingut,
Felix y tinch de plorá!

D. FEL. Y aqueix metje... ¿viu?

D.^a CLA. No ho sè;
no li vist desde aquell dia...

D. FEL. Pero, llavoras vivía...

D.^a CLA. Al poble.

D. FEL. ¡Jo 'l trobaré! (*Fent ánimo d' anàrsen.*)

D.^a CLA. ¡Oh! No te 'n vagis; tinch po
de quedarme tota sola.

¡Vejessis com me tremola
lo cor devant de 'n Mansiò!

D. FEL. Pero aixó es horrible. .

D.^a CLA. ¡Ho es!

D. FEL. Deixa que jo pensi un plan
que 'ns dugui á port; mentres tant,
Clareta, no 'n parlem mès.

ESCENA IV.

Dits. — ANTONET.

ANT. ¡Mala sort! (*Al veurer á D.ª Clara y á
D. Felix.*)

D.^a CLA. ¿Qué vols?

ANT. Me sembla

Anton. que haurás embestit.

D. FEL. ¿Ahont vas?

ANT. Hi errat lo rumbo;
busco á don Joan.

D. FEL. Al jardí
lo trobarás que 's passeja.

ANT. Dochs, me n' hi vaig.

D. FEL. També vinch.

Espéram. (*Se acosta á la taula y pren una
apuntació.*)

ANT. (*A D.ª Clara.*) ¿Sab que á la vila
hi ha un temporal divertit?

D.^a CLA. ¿Qué passa?

ANT. Hi he anat com sempre
á buscó' de bon matí

lo que á bordo nos fa falta...

¡vaja, aquí! no sè qué 'm dich...

y, aixís que he saltat á terra,

m' han preguntat mes de vint:

— «¿Sabs que hi ha?—¿Qué s' ha perdut
algun barco aqueixa nit?

—*Algo mès.*—Donchs, espliquéum'ho.»

Perdoni: li diré aixís

que torni de viatge. (*Al veurer á D. Felix
que 's gira.*)

D.^a CLA. Digas, (A Antonet.)

no hi fa res que sigui aquí
don Felix. (A D. Felix.) Ara 'm contava
lo que per la vila 's diu.

D. FEL. Sí; digaho, digaho. (Acostantse á n' ell.)

ANT. Dónchs, deya

que 'l metje s' ha enmalaltit;
com qui diu: lo bòt d' auxili
ha anat á pico. 'Ls vehins,
veyent que feya aigua, avisan
á un capellá tot seguit,
que li estengui la patent
per ferse á la mar; y, aixís
que, després d' una hora bona
del camarót ha sortit,
s' ha sapigut que si 'l metje
vol fer rumbo al paradís,
sortirá sens que li donguin
patent neta, perquè 's diu
que tè la consciencia bruta.

D.^a CLA. No t' entench.

ANT. Donchs, es senzill.

Lo rector no 'l vol absoldrer.

D.^a CLA. ¿Qué dius?

ANT. ¡Jo! Lo que ha sentit.

Sembla que tè alguna espina
d' un peix gros clavada á dins
y 'l rector no li vol treurer,
ell se sabrá lo motiu.

D.^a CLA. ¡Felix!

D. FEL. Calla. Per ventura (A Antonet.)

¿sabs lo nom del metje?

ANT. ¿Quí?

¿A mí m' ho pregunta?

D. FEL. Digas.

ANT. ¿Jo? No, senyor; no li he vist
lo lletrero que dú á popa;
lo que sè es que es barco antich
y que, encara que 'l carenin
de nou, no podrà sortir
del astillero.

D. FEL. (A D.ª Clara.) ¿Te sembla
que pot sè ell?

D.^a CLA. ¡Si ho fos...!

D. FEL. Y ¿dius

que está molt grave?

ANT. Molt grave,

segons dihuen los vehins;
y 's comprén, quant ell procura
salvá 'l cargament:

D. FEL. (*De prompte.*) Ja vinch: (*A D.ª Clara.*)
anem, Antonet.

D.^a CLA. ¿Ahont vas?

D. FEL. Deixam fer.

D.^a CLA. T' espero aquí.

ESCENA V.

D.ª CLARA.

M' acobardeixo en presencia
de mí mateixa y m' assombra;
vull fugir de la consciencia
y 'm segueix ab la insistencia
que segueix al cos la sombra.
¿Quí pót en tota sa vida
d' aqueixa angunia mortal
olvidás', si no s' olvida?
¡Si, un cop clavat lo punyal,
quant se tréu, deix la ferida!
Sanch m' hi brolla y ni un moment
estroncarla hi ha qui pugui;
si neix del remordiment,
¿qué puch fer porque s' aixugui?
¿quí pót aixugá' un torrent?
¿Qué faré? D' un nou perill
misteriós temor m' assalta...
Crech que 'l camí mès sencill
es que confessi la falta...
que en Cosme no es lo mèu fill.
¿Podré obtení 'l seu perdó?
¡Oh! penso que es lo milló'...
Primè un cástich sense mida
que viurer tota la vida
sent esclava del Mansió.

ESCENA VI.

D.ª CLARA. — JEPÀ. — MANSIÓ.

JEPÀ. ¡Ella es!

MAN. Donchs, queda per mí.

JEPA. ¡Veurém, Mansió!

MAN. Donya Clara...

D.^a CLA. ¡Qué! No sè com teniu cara
per presentarvos aquí.

MAN. Com sembla que ja no pensa
en lo que ahir vam' quedá',
hem dit: aném-la á trobá'.

D.^a CLA. Y á ferli una nova ofensa...

MAN. Donchs, ¿véu? Está en un error...
¿Que 's pensa que no tenim
modos? Si venim, venim
no mès que á ferli un favor.

D.^a CLA. Pot sèr sí que os heu cregut
que 'l venirme á atormentá'
os ho tindré que estimá'
com si fòs favor rebut...
¡Jepa! Mansió! Estich cansada
de sufrir.

JEPA. Tambè ho estem
nosaltres.

D.^a CLA. Donchs, acabem;
sortimne d' una vegada.

MAN. ¿Véu com som d' una opinió?

D.^a CLA. ¿Qué diu? (*Assombrada.*)

MAN. Dona, deixim di';
si justament vinch aquí
per resoldrer la qüestió.
Ja 'm canso de fer pápés'
y de seguirli al darrera;
aixís, talliu de manera
que no se 'n parli may mès.
Cada hu lo que sigui sèu
y Dèu de tots, ¿no repara?
Lo milló' aquí, donya Clara,
es dir que 'n Cosme es fill mèu.

D.^a CLA. ¿Consentiu...? (*Sorpresa d' alegria.*)

MAN. No 'm fassa riurer;
quant li propono...

D.^a CLA. ¿De bó?

JEPA. Y, com mes aviat milló';
sense 'n Cosme no puch viurer.

MAN. Ja ho sènt...

D.^a CLA. Si ho sento y no ho crech.
¿Y 'l pobre Cosme?

MAN. ¡Aixó ray!

D.^a CLA. Ara sí que 'us dich que may
podré paga 'us lo que 'us dech.

MAN. ¿Ho veu, dona, com li deyam
que hem vingut per altra cosa...?
¿A qué no li fem la nosa
que, al veure'ns entrar, li feyam?

D.^a CLA. Es veritat; no m'aparto
de la rahó; y, perquè esteu
contents de mí, demaneu,
demaneu...

MAN. No vull ni un quarto.

D.^a CLA. Jepa ¿y vos?

MAN. ¡Ay, no, no, filla!

D.^a CLA. Donchs, ¿qué 'us puch fèr de bon grat?

MAN. Aixó... Naltros hem pensat
una cosa molt sencilla.

D.^a CLA. Digueu.

MAN. Com desde 'l moment
que 'n Cosme no 'ls sigui fill,
sent pobre, no hi ha perill
de que 's casi, y 'l nostre intent
fòra darli una corona,
hem pensat, vosté dirá,
que 'l millor fòra tractá'
de casarlo ab la Ramona.
Si vosté se 'n aconsella,
ja veurá que hi guanya prou,
y 'n Cosme, si pert lo bou,
que salvi, al menos, la esquella.
¿Qué li sembla?

D.^a CLA. ¿A aixó veniu?

MAN. Si no hereda aqueixa casa,
sisquera tindrà una basa
per poguer viurer... ¿qué hi diu?

D.^a CLA. (¡Infames!)

JEPA. ¿Qué hi diu vosté?

D.^a CLA. La proposta es criminal.

MAN. Tot lo que vulgui; obro mal,
pero crech que penso bè.
Mes, si á vosté no acomoda,
per aixó no renyirém:
tambè, tambè 'ns passarém
com fins aquí, sense boda.
No s'hi amohini, ¡aixó ray!
ja que no 'l vol per nebot,
lo tindrà per fill, y tot
se queda com antes.

D.^a CLA. ¡May!

MAN. ¿Qué diu? ¿que no? ¿Ho has sentit? (A Jèpa.)

JEPA. Ab totas las lletras.

MAN. ¿No?

Donchs, donya Clara, ¿y aixó? (*Treu un paper*)

Mírissel bè aqueix escrit.

Lo que diu es bèn sencill,

y, encara que algú no ho creu,

aixó es un títol d' hereu

que jo guardo pel meu fill.

D.^a CLA. ¡Oh! no; no ho será... Primé'

que passar per mès afront,

al meu marit, fins al mon

lo que ha passat contaré.

MAN. Si ho creuhen...

D.^a CLA. (*Senyalantse al front.*) Ho porto aquí;

ho porto escrit á la cara.

MAN. Sí. bè; veurá, donya Clara,

aixó es molt bó pera dí'.

Vosté dirá ab alta véu,

sí, sí, dos y dos quans fan;

ja la creurá don Joan,

ja creurá que 'l fill no es sèu;

pero ara falta sabè',

pues no ho ha dit á ningú,

si estaré després segú'

de que no es fill de vosté.

D.^a CLA. ¡Qué dius!

MAN. Dispensim, senyora,

jo li dich per un consell;

com vosté es jove y ell... vell,

y s' ha estat tant temps á fora...

D.^a CLA. ¡Miserable!

MAN. ¡Qué!

D.^a CLA. A presidi

t' haig de veurer dú grillons.

MAN. ¡Bè, donchs; ¿qué tantas rahons?

Ell es abaix, ¿vol que 'l cridi?

Veurá que aviat ne sortim. (*Se dirigeix á la*

D.^a CLA. ¿Qué vas á fer? *finestra.*)

MAN. (*A Jèpa que 'l detè.*) Calla, tonta;

puija 'l sèu senyor, li conta (*A D.ª Clara.*)

y en pau ab Dèu.

D. JOAN. ¿Qué tenim?

ESCENA VII.

DITS.—D. JOAN.

D.^a CLA. ¡Res!

JEPA. ¡Res!

MAN. ¡A bon punt!

D. JOAN. Me creya,
quant pujava haber sentit...

D.^a CLA. No...

JEPA. ¡Ca! Eram jo y donya Clara
que parlavam del seu fill.

D.^a CLA. ¡Jepa! (*Suplicant.*)

D. JOAN. ¿De quin fill?

JEPA. De 'n Cosme.

MAN. Del gran.

JEPA. Del més aixerit.

Res; déyam que fa una cosa
que vosté no 'l haji vist
vení al mon... (*D.ª Clara s' espanta.*)

D. JOAN. (*Observantlo.*) (¿Qué té la Clara?)

JEPA. Com vosté era lluny d' aquí...
quant va neixer... ivamos! sembla...

D.^a CLA. ¡Dèu meu!

D. JOAN. ¡Digas!

JEPA. Si li dich,
com es una tonteria...

D. JOAN. No hi fa res; la vull sentí.

JEPA. Donchs, que sembla que un no gosi
á estimársel com á un fill
que á cada moment l' espera
y que, de dia y de nit,
molt avans de que al mon vingui,
ja sab lo que 'ns fa sofrir.

D.^a CLA. (*¡Verge santa!*)

D. JOAN. ¡Oh! (*Menejant lo cap.*)

JEPA. ¿No li deya?

Com un no sab lo que 's diu,
á lo millor...

D. JOAN. Ja 'us entench.

(¿Qué es lo que passa aquí dins (*Al cor.*)
que, si entra un moment lo dupte,
ne surt, fent trossos lo pit?)

¡Eh! Afóra, duptes infames;
may tindréu un puesto aquí.)

Clara: á n' en Fidel desitjo
parlarli tot desseguit;

feslo vení' y que m' esperi. (*Se 'n va.*)

D.^a CLA. ¡No puch mès...! (*Deixantse caurer sobre una*

MAN. (*A Jepa.*) ¡Molt bè! (*cadira.*)

JEPA. (*Ab orgull.*) ¿Oy que sí?

ESCENA VIII.

D.ª CLARA.—JEPA.—MANSIÓ.

D.^a CLA. ¿Os heu proposat matarme?

MAN. Com vosté se 'ns porta aixís...
¿qué vol que fem?

JEPA. Just.

D.^a CLA. Anéussen
y que no os veji.

MAN. Es á dir
que no vol casá á n' en Cosme
ni 'ns dóna diners...

D.^a CLA. ¡Sortiu!

MAN. Bè; veurá que aviat ho arreglo.

D.^a CLA. ¿Qué 't proposas?

MAN. Com no tinch
moltas ganas de fè 'l tonto,
Jepa, anem.

D.^a CLA. ¡Pobre de mí!

MAN. ¡Donya Clara! ¡Dèu la guardi!

D.^a CLA. ¡No! ¡Espérat!

MAN. ¿Qué tants camins?

Per no treure'n ni una malla...
donchs, fora; aixís com aixís
don Joan ja s' encarrèga
de satisfè 'l meu desitj.
Ell vol casá la Ramona
ab lo mès gran dels sèus fills,
¿vosté no ho vol? ni fa falta.
¿Que don Felix diu que sí?
S' ha acabat y amen Jesus.
¿Qué diu que no ho vol? Donchs ¡pit!
Ja veurém quí serà 'l guapo
que tregui á la troca 'l fil.

Que vosté, perque no 's casi,
alega com á motiu
que 'l seu fill gran no es en Cosme
perque en Cosme no es tal fill...
Cantin papers, mentin barbas
y endevant ab l' embolich.
Una volta probat sigui
que 'n Cosme es sèu, com ho diu
en blanch y en negre lo metje
mateix que la va assistí',
vosté de dir s' encarrega
á Don Joan lo motiu
de no estimarse á n' en Cosme
com s' estima al fill petit.
Y, si d' aqueixas resultas,
ne surt, al cap y á la fí,
que don Joan s' arriba á créure
que no es pare del sèu fill,
ja 'm dirá si no hi guanyava
ab los tractes que li he dit.
Anem, Jepa, la senyora
tè tart y voldrá sorti'.
Jo me 'n vaig sense cap quarto,
pero ella... is' ha divertit!

ESCENA IX.

D.ª CLARA—*després* FIDEL.

D.^a CLA. ¡Infames! Que os dongui Dèu
lo cástich que jo 'us daría.
¡Quín día va sè' aquell día!
¡Paciencia!

FID. Mare...

D.^a CLA. ¡Fill mèu!

FID. ¿Qué os passa? (*Veyentla trastornada.*)

D.^a CLA. ¡Res!

FID. ¿Qué teniu
que 'ls ulls vos veig aixugá'?

D.^a CLA. No...

FID. ¿Per qué m' heu d' ocultá'
del vostre plor lo motiu?
¡Oh! digueum' ho per favor;
¿qué os passa, mare y senyora?

Poch sab ella que quan plora
á mí 'm raja sanch lo cor.

D.^a CLA. ¡Ah! ¡Deixam!

FID. No hi ha perill
de que os deixi y menos ara;
¿quant s' ha vist plorá una mare,
mentres l' abraçà 'l seu fill?
¡Vosté m' estima...! (*Reconvenintla.*)

D.^a CLA. ¡Fidel!

¿Y ho duptas?

FID. Tanta fredó...

D.^a CLA. ¡Oh! No ho duptis, fill mèu, no;
dupta primer fins del cel.
¿Freda 'm dius perque no 'm moch
al veuret? ¿Aixó t' estranya?
¿No has vist may una montanya
per fora nèu y dins foch?
¿Qué hi fá que tú, inadvertit,
no vejis en los mèus ulls
la lava ardenta que, á bulls,
surt del fondo del mèu pit?

FID. ¿Qué teniu, mare?

D.^a CLA. ¡No ho sè!

FID. Diguécume, per Dèu ¿qué os passa?

D.^a CLA. ¡Ah! ¡fill mèu! T' estimo massa. (*Lo besa.*)
(*Rápit.*) ¡Ni un sol mot...! Ton pare vè.
Si donám' pena, no vols,
no parlis; deixam dí' á mí.

D. JOAN. (*Assentantse á la cadira d' aprop la taula y
ab gravetat.*)

¿Fá temps que m' esperas? (*A Fidel.*)

FID. Sí;

ja fa rato.

D. JOAN. (*A D.ª Clara.*) Déixans sols.
(*Ella fa com qui vol replicar per quedarse.*)

No vulguis, ni per atzar,
als mèus desitjs fer la guerra;
estich disposat á terra
ferme obehí com al mar.

ESCENA X.

D. JOAN.—FIDEL.

D. JOAN. Fidel, demá al dematí,
aixís que clareji 'l día,

sortirà de la bahía
lo barco que va entrà' ahí.
Per un pare es sempre amarch
mostrarse ab un fill cruel,
pero aixís convè, Fidel...
Aquí tens l' ordre d' embarch. (*La deixa so-*
bre la taula.)

Lo qui mana la fragata
es un company de carrera;
De bon dematí t' espera...
anéu... al Riu de la Plata.
Lo tèu despatx y 'ls papés
te 'ls guardan al camarot...
Siguis honrat sobre tot...
Ara, si 't faltan dinés,
ab franquesa m' ho pots dí'...
La roba y llibres prepara...
despedeixte de ta mare
y iá bordo, demá al matí!

FID. ¡Está bè!

D. JOAN. Si greu te sab,
pots pensá' en la tristor mèva.

FID. No ho cregui; jo á una ordre sèva
no tinch mès que baixá 'l cap.
(*L' inclina, saludant, per anársen.*)

D. JOAN. ¿Ahont vas? ¿No vols dinés'?

FID. ¡No!

D. JOAN. Aqueixa resposta rasa...

FID. A un fill que se 'l treu de casa
no déu donárseli res.

D. JOAN. ¿Qué dius? ¡idesditxat! ¿qué dius?

¿Aixís gosas contestar
al que tens que respectar
y obehir per molts motius?
Mira 'l que fas y repara,
Fidel, que en aqueix instant
solemne, 't trobas devant
del tèu jefe y del tèu pare.

(*Pausa.*)

Tinch alts debers que cumplí',
no tot l' amor ho concilia
y á voltas, per la familia,
ne debém fins prescindí'.
Jo, fill, faría per tú,
perque 'l cor te porta lley,
lo que may he fet pel rey,
lo que no he fet per ningú.

Digas que torni á la guerra,
que conquisti per tú un trono
y ho faré, jo t' ho abono,
removent lo cel y terra.
Digas que aqueix pobre vell
per tú aborreixi la vida,
y 'm faré al mar desseguida
ab un mal tros de baixell.
Tú demana, y jo 't daré
lo que tinch, sóu sobre sóu
y, si encare no 'n tens prou,
lo que 't falti ho robaré;
més, per forsa ni de grat,
no vulguis de cap manera
que ton pare 's torni arrera
de paraula que haji dat.
Que es la paraula un deber;
sostenirla, religió;
faltarhi un sol cop, padrò
d' ignominia gran y cert
que fa que un sempre s' ajupi,
pues lo porta escrit al front
perque 'l veji tot lo mon
y, quan lo veji, l' escupi.

(Pausa.)

Un amor, una il-lusió
que mort tant prompte com neix,
avuy per avuy, no 't deix
obrí 'ls ulls á la rahó.
Vivint aquí, tal vegada
no 't deixaria ella may;
més crusa l' inmens espay,
dona al mar una mirada,
y al arribá' al sèu confí,
mogut per la aigua y pel vent
ni voldrás que 'l pensament
pensi en girás' cap aquí.

FID.

Aniré al mar, com me diu,
l' espay inmens crusaré
com la oreneta que vé
del altra part cada istiu;
de la tempesta al atzar,
millor per mí com més dura,
recorreré la planura
sense límits de la mar;
fixa sempre en l' horisont

mes apartant la mirada,
arribaré, tal vegada,
al mon més lluny d' aqueix mon;
mes per molta mar y espay
que m' allunyi del mèu bè,
mar y espay no podran fè
que m' olvidi d' ella may.

D. JOAN. ¡Fidel!

FID. Ja sè qué vol dí';
lo cor á trossos me salta,
pero, aixís y tot, sens falta,
seré á bordo al dematí.

D. JOAN. (*Després d' un rato, per contenir la emoció.*)
Encare ets molt jove; vès
á ferte home, tens carrera
y un bon porvenir t' espera...
qui sab quan tornis...

FID. (*Resolt.*) ¡May mes!

D. JOAN. (*Contenintse apenas.*)

¡Qué...!

FID. ¡Dèu sab hont tinch la sort!

D. JOAN. (*Profundament emocionat.*)

¿Vols l' ordre?

FID. Ja la pendré. (*D. Joan se 'n va.*)

¡Quí ho diría! Aqueix papé
es la sentencia de mort.

ESCENA XI.

FIDEL.—D.ª CLARA.—RAMONA.

D.^a CLA. ¿Qué t' ha dit?

RAM. ¡Fidel!

FID. ¡Ay, mare!

No hi ha remey pera mí:
miréuse l' ordre que 'm mana
ferme á la mar tot seguit.

D.^a CLA. ¡Tú embarcarte!

RAM. ¡Deixam' sola!

FID. Aixó pretenen. Ha vist
lo mèu pare que t' estimo
y com es lo sèu desitj
casarte...

RAM. ¡Calla!

- FID. Ab en Cosme,
de casa 'm mana sortir.
- D.^a CLA. ¡Impossible!
- RAM. Si no 't quedas,
jo també me 'n vaig.
- FID. ¡Qué dius!
- RAM. Diré al pare que me 'n tregui,
que 'm porti ben lluny d' aquí,
que á n' en Cosme no vull veure...
y tant faré, si es precis,
que, de bon grat ó per forsa,
surtiré ab la meva.
- FID. Si;
sols ton pare pot salvarnos.
- D.^a CLA. ¡Y jo!
- FID. ¡Vosté!
- D.^a CLA. Per un fill
no hi ha mare que no dongui
fins la vida. Encare tinch
forsas per tot.
- ANT. (*Sortint ab molta catxassa.*) Donchs, anem'hi.
- D.^a CLA. ¿Y don Felix? (*D' improvis al veurer á l' Antonet.*)
- ANT. Al jardí.
- D.^a CLA. ¿Encara?
- ANT. Encara. A la trassa
fins hi vol passá la nit.

ESCENA XII.

Dits. — ANTONET.

- D.^a CLA. ¿Ahont vas?
- ANT. (*Vacilant.*) No porto rumbo;
me 'n hauré d' aná' á dormí;
y vostés no donan fondo?
- D.^a CLA. Si. (*A Fidel.*) Escolta bè lo que 't dich.
Fins que jo mateixa ho mani,
fill meu, no 't moguis d' aquí.
Quan del llit demá t' aixequis,
jo seré al capsal del llit.
- ANT. ¿Vols un llum?
- FID. Ne tinch al quarto.
¡Ramona..! (*Despedintse.*)
- RAM. ¡Adeu!

FID. Pensa en mí.

ANT. Per un home, una candela;
jo tot sol, ja hi veig aixís.

(*Apaga una candela del candelabro de dos brochs que haurá portat, al entrar en escena.*)

ESCENA XIII.

ANTONET.

(*Després d' haberse cerciorat de que está sol, s' asseu á la taula y 's treu un papè donantli algunas voltas.*)

Que porti al senyor rector
aqueix papè, tot seguit...
que si arriba á morí 'l metje
no cal que torni... Es á dir
que, avans d' anársen á pico,
lo rector l' ha d' haber vist.
«iNo 'l perdis!» Sí... ¡Que no 'l perdi!
Ja li dono feyna; (*Treu un canó de llauna.*)

aquí
fa que porto la llicencia
vint anys ¿qué dich? imès de vint!
y está nova com lo dia
que vaig deixar de serví.
La resposta, si me 'n donan,
tambè la ficarè dins.
Si ho perdo tot, ja estem llestos;
ni jo sabrè com me dich;
nom, apellidos, estat
lo poble d' ahont soch fill,
any per any tot lo servici
lo grau y las creus que tinch,
ben firmat y ab visto bueno,
tot, tot ho porto aquí escrit.
Que ara perdés la llicencia,
no 't dich rés quin compromís;
ves á probá' qu' ets l' Anton
y batejat á Cambrils,
fill de fulano y sutana
y que tens cinquanta cinch
anys, set feridas, sis creus
y que 't conservas fadri,
casat, ó viudo, que encara

no sab ningù com estich...
Jo 'm ficava al mitj dels quartos;
anem, Anton... im' he lluit!

(*Ho diu al veurer á D. Joan, quan anava á ficar lo pa-
per dins del canó, y empendrer la marxa.*)

ESCENA XIV.

Dit.—DON JOAN.

D. JOAN. ¿Qué es aqueix paper que amagas?

ANT. No 'l amago... 'l fico á dins...
perquè no se 'm perdi.

D. JOAN. Bueno;
es igual. ¿Qué es?

ANT. (¿Qué li dich?)

Es... un papè.

D. JOAN. Ja ho sabia.

Dèmel.

ANT. ¡Oh! Va dirigit
al senyor rector del poble.

D. JOAN. No hi fa res.

ANT. Vostè ja ho diu...
M' ha dit don Felix, al dármel
que cuidado que l' obrís
ó que 'l perdès ..

D. JOAN. ¡Contramestre!

¿De quan y per quin motiu
nó obeheixes lo que 't mano?
Dem lo papè. (*Casi li pren.*) ¡Surt d' aquí!

ANT. Veyeu ara com navego
si 'ls papers m' han recullit.

ESCENA XV.

DON JOAN.

(*Després D.ª Clara.*)

¿Qué passa aquí? ¿Qué ha passat?
que avuy tot-hom fuig de mí...
¿Perqué véurem desde ahí

en los mèus plans contrariat?
Algo secret que m' humilla
deu existí', apesar mèu,
quant fins ell, pel mèu hereu
m' ha negat la sèva filla...
¡Ferme un germá aqueix desaire!
¡Si 'm sembla que no pot sè!
Y, al dir «ino!», ho recordo bè
no s' hi ha hagut de pensar gaire.
¿No soch honrat? ¿No ho es ella?
¿Y en Cosme? ¿Per quin motiu
s' hi oposa, donchs? Potsè' ho diu
aqueixa carta... S' estrella
lo cor, de tant de glatí,
contra 'l pit que 'l vol pará,
com la mar que ab furia vá
contra la platja á morí'.
¡Si infamat estés mon nom...!
Lo temps que á fora he sigut...
¡Ella...! ¿Ho haguera sabut
primer que 'l marit tothom?
¡No! Una mare, per perills
en que 's trobi, no 's deshonra,
perqué la seva honra es l' honra
del sèu marit y dels fills.
¿Perqué aqueix dupte no 'm deixa?
¡Malehida sigui la hora
en que ho ha dit...! Sent jo fòra
y lluny; en Cosme va neixe...!
No sè qué dich... ¡Desdixat!
Debentme amor, gratitut,
¡aixís m' hauría venut...!
¡aixís m' hauría pagat...!
¡No! Encara que tot lo mon
m' ho jurés, jo no ho creuría;
isi no l' he vista un sol dia
devant mèu abaixá 'l front!
¿Dech llegirla? La consciencia
m' ho veda... si ho sab algú...
¿Perqué? si estich ben segú'
del seu amor é inocencia.
Dupte terrible que neix,
com lo sol, de l' ombra vaga
y, al cap vespre, quant s' apaga,
en lloch d' enxiquirse, creix.
Del cor que está trossejant
lo vull arrancá, 'l vull treure

y, quan lo comenso á veure
fòra... i'l trobo mès gran...!
Sapiguem d' una vegada
d' aqueix misteri 'l motiu;
fins lo cor á crits me diu
que aquí hi tinch l' honra tancada.

(*Obra la carta y comensa á llegirla despay.*)

«Sè, encara que os sàpia greu
que justament se os alabi,
que sou recte, que sou sabi
y un bon ministre de Dèu.

No estranyeu, pues, sent així
y tenintvos per discret,
que jo 'us reveli un secret
que á ningú 'l deuria dí'.
Tot lo saber ho concilia,
si está de Dèu al servey;
llegiu y busqueu remey
per salvar á una familia.

(*Apareix D.ª Clara que queda sorpresa veyent al seu ma-
Casat que fou mon germá rit llegint.*)
Joan...»

D.^a CLA. (*Que s' haurá acostat de part darrera y co-
(iQué veig!) neix la carta de Felix*)

D. JOAN. iOh! iQué diu!

«Ell se sab per quin motiu
á América se 'n va aná.
Bè la Clara 's desconsola,
bè 's desespera y sofreix,
res lo detura y la deix
jove... rica... guapa... y sola...»
iForsas, Deu meu!

D.^a CLA. (iQuin perill!
¿Com lo salvo?) (*Anguniosa.*)

D. JOAN. i'L cor me 'n dona!

«Lo mèu germá l' abandona
perque no li daba un fill.
Y ella, al véurel allunyat,
per aqueix motiu, procura,
fent sa propia desventura,
ferlo torná al seu costat.»
iDèu del cel! iHo estich llegint
y no ho crech...! «¿Qué fèu la Clara?
Sols ho sab lo metje que ara
al poble s' está morint.
En Cosme, 'l fill...»

D.^a CLA. (iNo puch mès!)

- D. JOAN. «Que del meu germá 'l nom porta...»
iIra de Dèu!
- D.^a CLA. (*No sabent com salvar lo perill apaga 'l llum y li arrebatà la carta que cau á terra. Don Joan lluita per agafar al qui ho ha fet y consegueix agafarla per un brás.*)
(iPrimer morta!)
- D. JOAN. ¡Ah! ¡No! ¿Quí ets tú? ¡Si 't vejes!
Si 't pogués veure y parlat'
sols un minut, per venjarme,
deixaría 'ls ulls cremarme
per tota una eternitat.
iLos ulls oberts y enfosquit
tot! ¡No hi veig! ¡Me 'ls haig de treure!
Y ¿qué 'n faig, si no hi puch veure
quant més falta fa, de nit?
iParla! ¡que 't senti, per Dèu!
Fins que 't conegui, no 'm moch.
- (*Al tocarli la cara.*) ¿Qué toco? Gotas de foch
que corren damunt de neu.
iUn llum! iun llum per mirarte!
- (*Toca una cadena d' or que porta al coll D.ª Clara.*)
¿Qué portas aquí? ¡Quin drinch!
iUna cadena! Ja tinch
ab qué pogué endogalarte. (*La estreny.*)
- D.^a CLA. ¡Ay!
- D. JOAN. ¿Es d' ella aqueixa veu?
iLlum illum!
- D.^a CLA. (*Al veurer resplandor que surt del quarto de 'n Cosme que apareix portant un candela-
bro á la ma, quan ho marca 'l diálech.*)
iPerdó! ¡perdó!
- D. JOAN. ¡Clara!
iMalehída!
- COSM. ¿Qué fèu pare?
- D.^a CLA. ¡Cosme!
- D. JOAN. ¡Just castich de Deu!
(*La retxassa y ella cau posant la mà damunt de la
carta.*)

ESCENA XV.

Dits.—COSME.

- D. JOAN. Dèm la carta.
- D.^a CLA. (*Que s' ha aixecat y la tè á la ma.*) ¡No pot sè!

D. JOAN. Vull sapigué lo que diu....

D.^a CLA. Fins que t'expliqui 'l motiu,
no ho sabrás....

(*Se veu obligada á llansarla perque no li prengui don
Juan á qui detè perqué no la plegui.*)

D. JOAN. (*De cop, acuditseli una idea.*)
¡Plega 'l papè! (*A Cosme.*)

D.^a CLA. (*Aterrada y volguent desferse dels brassos de
D. Joan.*)

¡No, Cosme!

COSM. (*Excusantse.*) Pare...

D. JOAN. ¡Jo ho mano!

COSM. (*Vacilant.*) «Qué faig?»

D. JOAN. «Y duptas?»

COSM. ¡Jo...! (*Va á plegarla.*)

D.^a CLA. ¡Oh! Deixam. (*Fent esforços pera tornar á re-*

D. JOAN. Ara soch jo *cullir la carta.*)

que no ho vull...

D.^a CLA. Sí... t' ho demano
per pietat.

D. JOAN. De Dèu la espera.

¡Llegeix! (*Ab imperi á Cosme.*)

COSM. (*Llegint.*) «Res sab en Joan,
mon germá....»

D. JOAN. ¡No tant envant...!

COSM. (*Llegint una altra plana.*)

«Bè la Clara 's desespera,
bè sofreix y 's desconsola,
rès lo detura....»

D. JOAN. ¡Segueix!

COSM. «Res lo detura y la deix....»

D. JOAN. ¡Més adepressa!

COSM. «Quant sola
se troba ella...»

D. JOAN. ¡Ves llegint!

D.^a CLA. ¡No! ¡Cosme!

COSM. «¿Qué feu la Clara?»

Sols ho sab lo metje que ara
al poble s' está morint.

En Cosme... 'l fill...» (*Deix de llegir, assom-
brat.*)

D. JOAN. «T' ha sorprés?»

COSM. ¡Dèu meu! ¡Si 'm sembla mentida...!

D. JOAN. ¡Segueix!

COSM. ¡No! Primer la vida,
que llegí 'una ratlla mès.

D. JOAN. «¿Qué dius? ¡Démela!

COSM. ¡Tampoch!
D. JOAN. ¿Y 't negas...?
D.^a CLA. ¡Cosme!
COSM. ¡M' hi nego!
Primer que á vosté la entrego
á qui haig d' entregarla: al foch. (*La crema.*)
D. JOAN. ¡Desgraciat!
D.^a CLA. (*Desfentse del seu marit y respirant ab es-*
pansió.) ¡Ah!
COSM. ¡Pobre vell!
¡Y jo que 'l creya 'l meu pare!

ESCENA XVI.

Dits.—D. FELIX.

D. FEL. ¿Qué teniu?
D. JOAN. ¡Ay de tú, Clara!
D. FEL. ¿Qué ha passat?
D. JOAN. ¡Ay de tú y d' ell! (*Per Cosme.*)
Lo que sospita era ahí,
cla es avuy com llum del día;
ja sè per qué no volía
al casament accedí.
D. FEL. Pero em' dirás..? (*Senyalant á D.ª Clara.*)
D. JOAN. Al moment;
defénsela en hora bona,
digna es de tú; també es dona
que sab faltá á un jurament.

Teló.

FÍ DEL ACTE SEGON.

ACTE TERCER.

La mateixa decoració que al anterior. A la esquerra del espectador un retrato de Churruca y dessota un barco, si pot ser de bulto millor, sinó, pintat. Trofeos de banderas colocats simétricament á l'un y altre costat.

ESCENA PRIMERA.

D. JOAN.—ANTONET.

- ANT. Ara, veurem lo que 'm passa...
Tremolo de cap á peus.
- D. JOAN. Acóstat.
- ANT. (Ja hi som.)
- D. JOAN. ¡Mès! Mira:
si ara no 'm dius lo que sents
y qué sabs, quan te preguntis,
ja 'm coneixes, Antonet,
te penjo dalt d' una entena.
- ANT. ¡Ay! ¡ay! ¡ay!
- D. JOAN. ¿Ho tens entés?
- ANT. Sí, senyó.
- D. JOAN. ¡Alerta!
- ANT. (Ay, la mare;
aixó 's va posant molt lleig.)
- D. JOAN. ¿Quan jo me 'n vaig aná' á América,
quí venia á casa? (Ab repós.)
- ANT. Gent.
- D. JOAN. ¿Quina gent?
- ANT. La gent del poble;
l' arcalde, 'l rector...
- D. JOAN. ¿Quí mès?
- ANT. No me 'n recordo.
- D. JOAN. Donchs, pensahi;

- ¿No has sentit? ¡Antonet! (*Ab tó amenassant.*)
- ANT. Lo rector, l' arcalde...
- D. JOAN. ¡Vèste'n! (*Airat.*)
- ANT. Si no 'm recorda... (*Estich fresch.*)
¡Ah! Tambè venia sempre
lo senyor doctor.
- D. JOAN. ¿Ho véus
com ja vas tenint memoria?
- ANT. Sí, senyor; ja ho veig.
- D. JOAN. Y, bè;
¿á quinas horas venia?
- ANT. A totas horas. (*Jo crech
que lo milló es darli gust,
contestant á tot amén.*)
- D. JOAN. ¿Al dematí...?
- ANT. Sí, senyó...
- D. JOAN. ¿Y... á la tarde...?
- ANT. Sí; tambè...
y fins á la nit.
- D. JOAN. (*No pòguentse contenir.*) ¡Infame!
- ANT. (*Ay, ab aixó he errat lo tret.
Arraglem'ho.*)
- D. JOAN. Donchs, ¿entrava
á casa de nit...?
- ANT. Mol cert;
pero, donya Clara ja era
á dormí (*Arreglat.*)
- D. JOAN. ¡Dèu meu!
¡Si 'm sembla impossible!
- ANT. (*¡Malo!*)
No li ha agradat que ella anès
á dormir dejorn.)
- D. JOAN. Y... digas...
- ANT. ¿Qué?
- D. JOAN. Y ella... ¿sabía qu' ell
era á casa en aquella hora?
- ANT. Sí.
- D. JOAN. ¡Dèu de Dèu!
- ANT. No. No 'u sè.
- D. JOAN. ¿En qué quedem?
- ANT. (*¿Qué contesto?*)
Si un home ho ensopegués...)
Bè, veurá; si vol que digui
la veritat... (*Ara crech
que hé trobat lo derrotero.*)
- D. JOAN. ¡La veritat y prompte!
- ANT. Pues,

aixís que 'l metje arribava,
jo me 'n anava á passeig,
perqué deya la senyora
que no 's trobava gens bè
y que tots li feyan nosa
y mal de cap.

D. JOAN. Y... ¿quánt temps
t' estavas fóra?

ANT. Segons...
(¡Vaja! Aixó l' ha satisfet.)

D. JOAN. Y ¿quan va tenir en Cosme,
qui la va assistí?

ANT. Ell mateix;
lo metje, 'l Mansió, la Jepa...

D. JOAN. ¿Y tú?

ANT. A passeig. No hi entench.
Si hagués sigut corra en popa
rodó un temps gròs, un mal temps
ó bè aguantarme á la capa
ó derribá...

D. JOAN. Y... Antonet,
¿me podrías dar noticias...?

ANT. Sí, de tot; fins del bateig.
Molt temps avants d' arribá'
d' aquellas terras vostè,
un dia 'm va dir la Jepa:
—Donchs, ¿qué no ho sabs?—No sé res.
—¿No t' ha dit ningú la nova?
—No.—La senyora tè un nén.
—¡Ave María puríssima!
¿Qué dius, Jepa?—Lo que sens.
—Y ¡que callat s' ho portava!
—¿Callat dius? Si ja fa temps
que no 's parla d' altra cosa...
Pregúntau al metje.—Bè
ja ho veurás, ben vingut sia;
millor; ja tenim hereu.
Y don Joan ¿ja ho sab?—Figúrat...
Quant ho va veure del cert,
pues molt de temps va duptarne,
li va escriurer que vinguès.
Tambè ho sab lo metje, dígalí
veurás com t' ho diu.—¡Veurem!—
Vè 'l senyor metje y escolti
—li vaig dir—¿Qué hi ha, Antonet?
—Donchs, ¿qué ha tingut la senyora?
—Un nén molt maco que tè

la mateixa fisomia
que son pare...—Y aixó no es
pas vritat; pues, no se sembla
ni molt ni poch á vostè.
Si fós en Fidel, lo xich,
aqueix se li sembla, aqueix;
lo nas, los ulls... fins tè *andamios*
de marinè y es valent.
Pero, en Cosme... es un pastera.
Dispensi.

D. JOAN. ¿Hont es lo Fidel?

ANT. Per casa...

D. JOAN. Digas que vingui;
no vull que marxi. Després,
arregla l' altar... sospito (*Senyalant lo quadro*
que aqueix any es lo derrer. *y trofeos.*)

ANT. ¡Y ara! ¿qué diu?

D. JOAN. ¡Ha arribat
lo meu Trafalgar! ¡Ves... ves...! (*Contenint*
(Connogut.)) ¡Don Joan! *apenas lo plor.*)

D. JOAN. ¡Qué! ¿perqué ploro

t' assustas? No hi ha vivent
que m' haji vist plorá un dia
ni de dol ni de plaher;
la borrasca mès desfeta
no m' ha fet tremolá gens;
he vist enfondres' los barcos
com veuria caure 'l cel:
més tranquil que quant saltava
al port, després d' un mal temps.
Pero, avuy del temporal
que tinch aquí dins, no sè, (*Al pit.*)
si 'n sortiré sense enfondre m,
ó enfondre á algú; ja ho veurem...
Avisa al xich, desseguida.

ANT. ¡Don Joan!

D. JOAN. Ja estich seré.

Ves, Antoni.

ANT. Mal me perdi
á las foscas, si ho entench.

ESCENA II.

D. JOAN.

¡Quín misteri impenetrable
hi ha en tot aixó! ¿Qué faré?

¿A qui ho dich? ¿A qui pregunto?
¿De qui puch pendrer consell?
¡Si parlarne, es posá l' honra
de casa al mitj del carrer...!
¿Perqué l' honra que un tè propia
un estrany nos la fereix?
Si jo no he comés la falta,
¿ha de sèr lo castich meu?

ESCENA III.

D. JOAN. — FIDEL.

FID. Pare... L' Antonet m' ha dit
que 'm cridava y que vingués.
D. JOAN. Sí... per dirte que no marxas.
FID. Com vostè vulgui...
D. JOAN. ¿'T sab greu?
FID. No, senyor; de mort á vida
'm torna.
D. JOAN. ¿Y 't posa content
no navegá?
FID. No es aixó;
la terra á mí m' entristeix
y 'l mar m' encanta y alegre.
Sè' á la nit dins d' un baixell,
al mitj d' aquella planura
rival única del cel,
per tót arreu soletat
y perill per tot arreu,
abaix udolant las onas,
adalt udolant lo vent,
las cordas cruxint, cruxint
com si 'l barco sospirés;
estarse al castell de popa
que branda, á cada moment
enfontzanse, com si 'l mar
sòta del barco faltés,
ó sentintse dalt dels núvols,
pujant com puja un aucell;
veurer montanyas d' espuma,
veurer l' espay més inmens,
escoltá 'l salvatge estrépit
d' aquell horrorós concert,

y mirá 'l cel que s' esqueixa
quan lo ratlla 'l llamp de Dèu,
es sentir's de Dèu imatge,
es lluitá' y vencer á un temps,
no com lluitan los de terra,
com la gent de mar lluitem,
á millars d' exércits d' onas
y á mils de ratxas de vent.

D. JOAN. (*Ab entusiasme.*) ¡Oh! sí.

FID.

Veurer quant lo dia

entre núvols daurats neix,
la mar dormida, las aigües
enamorant al baixell
que li contan, quan lo veuen
dels fons del mar los secrets;
veurer las velas infladas
y mès blanques que la nèu
que penjan com los domassos
en jorn de festa al carrer;
sentir la dolça armonía
de la brisa que 's daleix
perqué 'l barco no la espera
y li fa petons corrent;
sentir com la mar la gronxa
com si gronxés á un fill seu,
que s' adorm del mateix modo
que al pit de la mare un nèn;
saludá' al sol quant desperta,
ab l' ¡hurra! dels mariners,
la canonada de bordo
que tot l' espay repeteix.
es viurer com s' ha de viurer,
no com esclaus, com á reys,
tenint un barco per trono,
núvols daurats per dossè,
la mar blava per catifa,
per corona 'l sol mateix
y, per cetro que governi,
la canya del timoné.

D. JOAN. ¡Oh! ¡sí, sí, fill meu! (*Tenia molta rahó l' Antonet.*)

(*Senyalant los trofeos.*) Fidel, aixó nos recorda
als que á la patria estimem,
un jorn de gloria y de llágrimas...
D' aquí un rato tornaré,
com cada any, á fer memoria
d' aquell combat, d' aquell fèt

gloriós. Quant tots aquí vinguin,
tu 't posarás aprop mèu.
Si per mí, entretant, preguntan,
no sabs hont soch. (Se 'n vá.)

FID. Està bè.
¿Qu' es lo que avuy passa á casa?
Aqueix cambi, ¿á qué obeheix?

ESCENA IV.

FIDEL.—ANTONET.

ANT. Donchs, ¿hi hagut contraorde?

FID. (Concentrat y cavilós.) Sí.

ANT. ¿Ja no marxas avuy?

FID. No.

ANT. ¿Qué estás malalt?

FID. Estich bó.

ANT. Sembla que 't burlis de mí.
Veuret' trist me desconsola,
te pregunto, 't menjo á festas
y á tot lo que 't dich, contestas
ab una paraula sola.

FID. Com soch marino...

ANT. No s' erra;
punt en boca.

FID. Si os apar...

ANT. Pero, á la mar com á mar
y á la terra com á terra.
Que allí estiguis com á missa,
sense dir res, tens rahó:
hi ha que cargá la majó,
cop de pito y després: ¡issa!
Que está cargada y no 's mou,
sense ferla fort la gent,
un cop de pito al moment
y un crit de ¡amarra! y n' hi ha prou;
pero, aqui, si es necessari,
quant tots dos nos entaulem,
sense faltá, bè podem
abocá l' abecedari.
No fassis, donchs, mès lo mut
y no arruguis mès lo front,
perque, Fidel, com hi ha mon

may m' ha agradat lo ví aixut.
Alsa 'l cap; ¿ho tens entés,
no estich per tanta catxassa;
¿qué téns? ¿qué 't fa mal? ¿qué 't passa?
¿A mí?

FID.

ANT.

Contesta, home.

FID.

¡Res!

ANT.

Ba, ba, ba... Quant no ho exquitxa,
lo preguntá es escusat;
jo busco la tempestat
y ell se troba en calma xitxa.
Fem rumbo. (*Se 'n va á colocar uns candeleros y coronas que ha portat al quadro de Churruca.*)

FID.

¿Qué passa aquí?
¿perqué tinch mes esperansa?
¿qué ha pogut fer la mudansa
que noto d' avuy á ahí?
¿Qué será del pare la ira
y 'l miram' tant fixo y tant?
Y la mare, al meu devant,
¿perqué, com antes, no 'm mira?
Abaixa 'ls ulls com si greu
de veure' á un fill li sabía.
¡Quín día, Dèu meu, quín día!

ANT.

(*Creyentse que parla per lo dia del combat de Trafalgar.*)

¡Just! ¡Ah! ¡quin día, Dèu meu!
Alló se 'n diu embestí,
alló sí que era lluitá;
¡matá! ¿quí deix de matá?
¡morí! ¿quí no sab morí?
¡per la patria! 'L mar s' acluca
damunt d' aqueix bastiment, (*Senyalant lo del trofeo.*)
y sota l' aygua se sent
encara ¡viva Churruca!

FID.

De llágrimas s' ompla 'l cor,
l' amor que sento s' hi ofega
y, mort y tot, esbatega.
com quan era viu, l' amor.
A tot estich decidit,
sols d' aixó no m' aconhorto,
¿com haig de viurer, si porto
la mortalla dins del pit?
Es ma vida, mon anhel,
y ¿l' haig de perdrer? ¡Oh sort!
¡Primer mort!

pero, aixó, fill, porta trassa
d' anarse'n avuy á fons.

FID. No 'us entench.

ANT. Es natural;
si ni m' entench jo mateix...

FID. Donchs...

ANT. Hi ha molta mar y creix
á cada ratxa 'l mastral.

FID. ¿Voleu dí?

ANT. ¡Vaya!

FID. 'M contrista
que 'l mateix que jo penseu.

ANT. No hi ha més. ¿Eh? (*Girantse al veure entrar*

FID. ¿Qué mireu? *á Ramona.*)

ANT. ¡Ja era hora! ¡Barco á la vista!

ESCENA V.

Dits. —RAMONA.

RAM. ¡Fidel!

FID. ¡Ramona! ¿Ahont vas?

RAM. Te tinch de parlá' un moment.

FID. ¿Qué hi ha?

ANT. Aprofitem lo vent...

Diu: l' onzé, no estorbarás.

FID. ¡Parla! (*A Ramona.*)

RAM. ¡Dèu mèu! (*Ab angunia.*)

ANT. ¿No ho' he dit?

¡Quina feyna que se 'ns gira!

FID. Sossegat, Ramona.

ANT. (*A Fidel.*) Mira:

vaig y torno desseguít.

ESCENA VI.

RAMONA.—FIDEL.

FID. Digas, Ramona, no 'm tinguis
ni un moment més, intranquil.
¿Qué tens?

- RAM. Un' altra desditxa,
molt pitjor que la d' ahí.
Ja no 's tracta de que 'm vulguin
da á n' en Cosme, quan felis
sols puch serho sent ta esposa,
lo que avuy ha succehit...
¡Dèu mèu! ¡Si no puch...!
- FID. ¡Oh! parla;
¿perqué m' has de fé sofrí?
- RAM. Ta mare...
- FID. ¿Qué? No 't deturis.
¿No veus que m' estich morint?
- RAM. De manera trista y vaga,
escoltant, sense sentiü,
he sapigut que la tía
va corre ahí un gran perill.
Aquí mateix, á las dotze,
quan tots eram á dormí,
sols los dos, ta mare y l' oncle
van tení' un disgust...
- FID. ¿Qué dius?
- RAM. Al soroll, surtí 'l meu pare...
tot era fosch com la nit;
va encendrer llum y va veure
á ta mare, d' improvis,
estesa á terra y privada
completament de sentits.
- FID. ¡Ramona!
- RAM. ¡Fidel! No ho duptis,
ho contava qui ho ha vist.
- FID. ¡Dèu mèu!
- RAM. Hi ha mès, fa mitja hora
que 's passeja pel jardí
ton pare, avants de baixar'hi
que hi anés ta mare ha dit
y la buscan y no 's troba
per tota casa.
- FID. ¡Ay de mí!
¡Mare, mare!
- RAM. Tots los mossos
en va la buscan y 's diu
que si ja falta de casa
desde las cinch del matí.
- FID. ¡Oh! ¡mare!
- RAM. No 't desesperis...
- FID. ¿Y gosás dir'ho á son fill?
Deixam, Ramona, que surti

á buscarla; si es precís,
rodaré la mar y terra;
fins que la trobi, no visch.
RAM. ¡Fidel! (*Tractantlo de detenir.*)
FID. Si 'm falta la vida,
quan aprop mèu no la tinch.

ESCENA VII.

Dits.—D. FELIX.

D. FEL. És inútil que la busquis,
ta mare no es lluny d' aquí;
me consta... y ¡prou!
FID. ¡Mare meva!
D. FEL. ¡Y ara! ¿qué ploras? Sortiu... (*Detenintlos.*)
¿Sabs si en Cosme es al seu quarto?
RAM. No ho sè pas.
FID. Jo crech que sí.
D. FEL. Mentres lo veig, tú, Ramona,
fès lo cofre tot seguit,
perqué, demá, es molt possible
que marxém, los dos d' aquí.
FID. De mí t' allunyan...
RAM. De 'n Cosme;
perque á tú 't porto aquí dins. (*Al cor.*)

ESCENA VIII.

D. FELIX.

No sè si ho fassi; si penso
que, contra 'ls mèus bons desitgs,
tot me surt al revés... ¡Felix!
No t' embarranquis... Ahí
vaig volguè da un pas que 'm creya
molt ben pensat y en perill
vaig posá la vida d' ella.
¡May per may ho haguera dit!
¡Está clá! Per certas cosas
la gent de mar no servím.

Bè, donchs; ¿qué faig? ¡Cobart...! ¡Vaja!
Avuy farà anys... ¡día trist!
se 'm va enfondre als peus lo barco,
vaig caure al aigua ferit
y no 'm va tremolá 'l cor
com ara 'm tremola aquí.
¡Coratje! Al mal pas, la proa;
ó 'l passo avuy ó embestim.

(*Truca al quarto de 'n Cosme.*)

¡Cosme! ¡Cosme! (*Escoltant.*) Sí...

COSM.

(*De dins.*)

¿Qué mana?

D. FEL.

Fès lo favor de sortí

ESCENA IX.

D. FELIX.—COSME.

COSM.

¿Es vosté? ¿Qué s' ofereix?

D. FEL.

Vull que parlém tots dos sols.

COSM.

Com vulgui.

D. FEL.

Assentat, si vols...

COSM.

(*Prenent una cadira.*)

¡Oh! ¡gracias!

D. FEL.

No las mereix.

(*Ja som al ball; ¿qué li dich?*)

Acosta mès la cadira. (*Ho fan tots dos.*)

COSM.

Digui.

D. FEL.

(*¿Quí 'm fa enredá?*) Mira;

mès que un oncle, sò un amich.

Ahí 't deuría estranyá,

sent una cosa senzilla,

que no 't dè la meva filla

com volía mon germá...

COSM.

No... (*Indiferent.*)

D. FEL.

Bè; veurás, per aixó,

no t' habías de sentí,

ton pare. 'l Joan, m' ho va di'...

y... com per altra part... jo

no sabía lo que sè ara...

vaig pensar... (*¿cóm li dirè?*)

casá una filla... sol sè

molt difícil per un pare.

COSM.

Sí...

D. FEL.

Ja ho veus; las cosas sòn

tan estranyas de vegadas...
y dòna tantas giradas
sempre la bola del món,
que, á lo millor, nos pensem
que anem en popa, volant,
y s' alsa un cap de llevant
y per forsa derribém.

COSM. És veritat...

D. FEL. ¿Veritat?

Donchs, per aixó jo 't pregunto...
¿no es cert que en aqueix assunto
un cap de llevant s' ha alsat?

COSM. No 'us entench...

D. FEL. ¿De bò?

COSM. 'Us puch dí,

baix paraulá, que no sè...

D. FEL. ¿Tú no has llegit un papè,
avans de cremarlo, ahí?

COSM. ¡Un papé! (*Volguent dissimular.*)

D. FEL. Una carta escrita
per mí, que anava al rectó
de San Cárlos...

COSM. Sí, senyó.

D. FEL. Donchs, ¿qué mès se necessita
per compendrer lo que 't dich?
Las cosas convè abreviarlas;
ja t' he dit avants que parlas
no ab un oncle... ab un amich.

COSM. De la carta 's desprenia
que no soch legítim fill
del sèu germá... y tal perill
per la sèva honra hi había
si 'l secret se divulgúés,
que ans que ell me la pogués pendra
la veig fè trossos y cendra
perqué no existís may mès.
Ja que ho sab tot, ¿no repara
qu' es just que 'm tracti milló?

D. FEL. ¿Qué? (*Estranyantse de lo dit.*)

COSM. ¿Quina culpa tinch jo
de las faltas de la mare?

D. FEL. ¡Ah! ¡Tú 't creus...? Aquell papè
deya tos pares quí son.

COSM. Sols sè que 'm va portá al mon
la cunyada de vostè.

D. FEL. ¡Quí!

COSM. La mare. (*Tranquil.*)

D. FEL. Sí; ta mare.

COSM. Si 'm sembla un somni... ¡No, no!
¡Es que d' aquí 'm volen treure!

D. FEL. ¡Ba! Tos pares, me pots creure,
son la Jepa y 'l Mansió.

COSM. ¿Quín delicte jo he comès
perqué, després de tants anys,
tant terribles desenganys,
com lladres, m' hajin sorprés?
Il·lusions que jo tenia,
benhauransa ja perduda,
imatje del bè que muda
forjaba ma fantasía;
glorias, amors, juventut
cada jorn més falaguera,
tot lo que soch, tot lo que era
pera sempre os he perdut.

D. FEL. ¡Pobre xich!

COSM. No sento 'l mal
perqué haji vingut tot junt...
¡l' habè pujat tant amunt
pera caurer de tant alt!
Aixó es lo que sento, aixó...
¡un noble tenir per pare
fins avuy... y trobar ara
que soch lo fill de 'n Mansió...!
¿A qué dech aqueix atzar
que m' ompla 'l cor d' amarch fel?
¡Ahí ab las mans tocá 'l cel
y avuy caure al fons del mar!

D. FEL. No 't desesperis, la sort
no 't será desagrahida;
á voltas, trobém la vida
pel caminal de la mort.
No t' ha de faltá' un arrimo
y jo seré 'l teu amparo;
jo soch rich, no soch avaro
y tú ja sabs que t' estimo.
Tè aixó, mentres tant... (*L' hi dona una bossa
de diners.*)

COSM. (*Ab repulsió.*) ¿Qué 'm dona?

D. FEL. Pren, home... Ta mare es vella.

COSM. ¡Una limosna! (*Rexassantla.*)

RAM. Pare...

COSM. ¡Ella!

¡Ramona! Donya Ramona! (*Recordantse
que no es parent seu.*)

ESCENA X.

Dits. — RAMONA.

D. FEL. Mira, 'n Cosme... (A Ramona.)

COSM. ¡Oh! ¡don Felix!

per pietat, ni una paraula;
que quan ho sápigas, al menos
que ja no sigui jo á casa.

D. FEL. ¿Qué volias? (A Ramona.)

RAM. Fa una estona
ha arribat la tia Clara
y m' ha dit que 'l ha de veurer
tot desseguida, sens falta.

D. FEL. Donchs, ves; ja vinch.

RAM. Adeu, Cosme. (Ell s' inclina.)

(¿Per qué 'm farà aqueixa cara?)

D. FEL. Pórtat bè, siguis bon fill,
honrat sobre tot, treballa
y pensa que la fortuna
es milló', si un se la guanya...

(Li deixa la bossa de diners ab dissimulo sobre la taula.)

He conseguit la victoria,
quan menos me la esperava.

ESCENA XI.

COSME.

¡Fortuna! ¿Cóm la comensa
qui la creu tení acabada?
¿Treballá'? ¡Si 'n sapigués!
Feu un roure d' una canya,
feu que naixin flors y fruits
d' una terra abandonada....
¿Qué farán las meas mans
sinó avergonyir la cara?

(Reparant en la bossa de la que surten monedas de or,
al retxasarla.)

¡Es or! ¡Es or! ¿Quín preu tenen
las meas primeras llágrimas?

ESCENA XII.

COSME.—JEPÀ.—MANSIÓ.

JEPÀ. (A Mansió.) Entra; es en Cosme. ¡Psit! ¡Cosme!
(Cridantlo.)

COSM. ¡Ah! ¡Quí sou.:.!

JEPÀ. Som naltros...

COSM. ¡Mare!

(La Jepà queda espantada al sentirlo y al anar ell á tirárseli als brassos, lo rexatsa.)

JEPÀ. ¡Y aixó!

MAN. ¡Y ara! ¿Qué diu? ¡Jepà!

COSM. ¡Qué desgraciat m' heu fet!

JEPÀ. (A Mansió.) ¡Calla!

Pero, ¿qué tens? Digas. (A Cosme.)

MAN. (¡Cristo!

¡Nos ha bèn esqueixat la auca!)

COSM. ¡Oh! Jepà, ja ho sè, ja ho sè;
soch fill vostro.

JEPÀ. (Fentse de novas) ¡Reina santa!
¿quí t' ha dit...?

COSM. L' oncle... (Rectificantse.) D. Felix...
fa molt poch de dirm'ho acaba.

JEPÀ. Y ¿t' ho has cregut?

COSM. ¿Cóm no creurel?

JEPÀ. Ja conech tota la trama...

¡Ah! ¡tonto, tonto...! ¡No veyas
que aixó no pot sè...

COSM. ¡Qué!

JEPÀ. ¡Vaja!

MAN. (¡Sento un pes aquí!) (Al pit.)

COSM. Digueme,
per pietat, ¿vos no 'm sou mare?

JEPÀ. ¿Qué no ho sens, Mansió?

MAN. Ja ho sento;

si casi 'l riure m'... escanya...

JEPÀ. ¡Ay, Cosme! ¿Qué mès voldría?

¡Teni' un fill com tú!

COSM. ¿Qué 'm passa?

¡Quín embolich! ¡Quín misteri
en la mèva vida 's tanca!

¿Qué no soch fill vostro...?

- JEPA. ¡Tú! (*Ben marcat.*)
Si del teu temps tinch en Jaume...
- MAN. San Pere va negá á Cristo
pero ella...
- JEPA. (*A Mansió*). (No puch. ¡Aguantam!)
COSM. ¿Qué teniu? (*Veyent que defalleix.*)
JEPA. No res; no 'm creya
que hi poguès habè al mon mares
que fossin... ¿sabs que es aixó?
- COSM. ¡Diguéum'ho d' una vegada!
JEPA. Me la temía.
MAN. (¡M' ofego!)
JEPA. Aixó está vist; donya Clara
fa temps que 't porta aborrit
y s' estima mès á l' altre.
Tont germá ha sigut la nina
dels seus ulls, la tè encisada;
y, com que vulgas no vulgas,
s' ha empenyat, contra 'l teu pare,
en casarlo ab la Ramona,
haurá urdit aqueixa trama
ab don Felix... Tira, tira...
Un cop tú fora de casa,
lòs casarían y en pau;
y, al cap de dugas setmanas,
te tornarían á pendre,
perqué excusas may ne faltan,
y 'l fet, fet, y la Ramona
fòra d' ell y santas Pascuas.
- (*A Mansió.*) ¿No ho comprens aixís? ¡Ajúdam!
MAN. Prou que 's veu...
JEPA. Mira la sarda...
Per supuesto, que jo 'm fico
ab alló que no 'm demanan,
al fi no 't soch mès que dida
y ella ¡es cla! com es la mare...
¿quí la contradiu?
- COSM. ¡Josepa...!
Si aixó fos cert...
JEPA. Una parla...
per lo que comprén; no 't creguis
que ho jurés...
- MAN. Pues, no faltava....
JEPA. Lo que 't dich es que 'n Fidel
te vol empatá la basa
y 't quedarás, com si ho veyá,
més burlat..

- MAN. (*Que s' haurá acostat á una finestra, mirant á baix al jardí.*) ¡Calléu!
- JEPA. ¿Qué passa?
- MAN. Mira: tots dos de brasset...
no 'n tallan poca de rama...
- COSM. ¿Qui?
- MAN. En Fidel y la Ramona.
- JEPA. ¿No t' ho deya?
- COSM. (*Mirant per la finestra.*) ¡Verge Santa!
¿Qué es lo que sento aquí dins
que 'm destrossa las entranyas? (*Al pit.*)
- JEPA. ¿Los veus ara com passejan?
- MAN. Y tots dos solets...
- JEPA. Alsa, alsa,
com riuhén... Potsè se 'n burlan
d' haverte parat la trampa.
- COSM. ¡Oh! ¡prou..! Si ja crech que 'm cegan
núvols de sanch que traspassin
per davant dels ulls... ¡Deixeume!
¡Vull está sol! ¡Mare! ¡Mare! (*Entra al seu
quarto.*)

ESCENA XIII.

JEPA. — MANSIÓ.

- JEPA. Ja ho has vist; ja ho veus Mansió,
los negocis com están.
- MAN. Si, si, ja ho veig; mentres tant
podem arreplegá aixó. (*S' emboxatça 'ls di-
ners de damunt de la taula.*)
- JEPA. Quan menos me ho esperava,
¡de quin modo 'ns ha sorprés..!
- MAN. Es cert... Aqueixos dinés'...
la veritat, no hi contava.
- JEPA. Mes jo 'm basto y fins me sobro
pera posarlos á ralla.
- MAN. Ben fet, Jega; tú treballa,
que jo ja faig prou, que cobro.

ESCENA XIV.

Dits. — ANTONET.

- ANT. (*Al entrar, se topa ab Mansió que ja anava á
sortir seguit de la Jega.*)
¡Ola aixerit!

- MAN. ¡Bon minyó!
- ANT. No n' hi ha un altre en tota Europa.
- JEPA. Si, que ho sou...
- ANT. De proa á popa
y desde babó á estribó.
- MAN. ¡Vaja! donchs, alegrement... (*Anántse'n.*)
- ANT. ¡Mal negoci! (*Contrariat.*)
- JEPA. ¡Dèu vos guart! (*Despedintse.*)
- ANT. ¿Hont aneu, homes? Es tart
y os veurá sortir la gent.
- MAN. ¿Que buscas conversació?
- ANT. Os ne vull dá.
- MAN. Ja m' agrada.
- ANT. Donchs, faré bona tallada.
- MAN. ¿Que hi seyém?
- JEPA. Seyem.
- ANT. (*Trayent tabaco.*) Mansió:
aixó es tabaco de pipa;
no 'n fumas tú com aqueix.
- MAN. (*A Jépa.*) ¡Oh! Com als amos serveix,
sempre tè alguna xiripa.
- ANT. Es ben cert.
- JEPA. ¡Es cla!
- ANT. Y, si os deya
que un negoci entre mans tinch
y que á parlarvos' en yinch,
¿qué diriau?
- MAN. Que m' ho creya.
- JEPA. ¡Ay, ay! ¿Cóm ho sabs?
- MAN. M' ho penso.
Donchs... nos en tens de parlá...
- ANT. Os dich que sí.
- JEPA. (¿Qué será?)
- MAN. Fumemhi tots. (*Prenent lo tabaco de Antonet.*)
- ANT. ¿Que comenso?
- MAN. Comensa.
- ANT. Donchs, escolteu:
donya Clara m' ha cridat
y, ab reserva, m' ha parlat
de lo que valtros sabeu.
"Aixó no pot seguí aixís
perque 'm consumeix la vida,
—m' ha dit—vès: busca la dida
y al seu home y, si es precís,
pera sortí' un cop d' apuros,
si lo que jo 'ls manj fan,
tot ab or se 'ls hi darán

al acte, quatre cents duros.»
Veyeu, donchs, qué voleu fé
y acabém d' una vegada;
si lo que dich os agrada,
digueu que sí y contaré... (*Ensenyant dinés'.*)
Vinticinch onsas...

MAN.

JEPA.

Bè ho diu.

MAN.

Ja son quartos.

JEPA.

Sí.

MAN.

Y ¿qué vol?

ANT.

Un papé sellat. un sol
papé que valtros teniu.

MAN.

Si qu' estás ben enterat...

ANT.

Ella m' ho ha dit.

JEPA.

Se coneix.

MAN.

¿Pero de qué li serveix
lo tení 'l certificat?

ANT.

¿Qué voleu que os digui jo?

Ja sabeu tot lo recado.

MAN.

¡Vinticinch onsas!

JEPA.

¡Cuidado!

¡Ves ab cuidado, Mansió!

MAN.

(*A Jépa.*) No fa de mal escoltá';
Jo li vench... ¿y qué 'm fa á mí?
si aqueix papé' ha de servi'
per nosaltres servirá;
pues, si donya Clara l' treu
y 'l veu qui l' haji de veure,
tothom vé obligat á creure
que 'l nostre Cosme es fill seu.
¿No es veritat?

JEPA.

Veritat.

MAN.

Donchs, si ha de sortir d' apuros
vingan los quatre cents duros
y 'l negoci s' ha acabat.

MAN.

Ja está dit.

JEPA.

(*Recelosa.*) Encara hi som
á temps, Mansió.

ANT.

¿T' en desdius?

JEPA.

No; mes crech tení motius
perque aném ab péus de plom.

ANT.

¡Vinticinch onsas! (*Incitantlos.*)

JEPA.

(*A Mansió.*) Veurás:

quan ella vol lo papé
y 'ns lo paga tant rebè
ha de ser per algo... ¿estás?
Pues no sería tan tonta

de gastá, si no es precís,
ó 'l papé no li servís
per algo que ningú hi conta.
Creume, Mansió, jo en consciencia
per cap diné li vendría;
veurém si 't trobas un día
á la lluna de Valencia.

MAN. ¡Oh! no 'm dius cap cosa nova;
tambè ho havia pensat,

JEPA. A la fí, 'l certificat
del metje... es la única prova
de que 'n Cosme es ben fill seu;
potsé siga alguna tema;
mes, si tú li vens y 'l crema,
s' ha acabat lo de sè heréu.

MAN. Donchs, no 'l venem.

JEPA. Es milló.

ANT. ¿Ja t' hi has pensat?

MAN. Sí, sí, sí.

ANT. (Si obrés por mí y ante mí...) (*Amenassant.*)

Jo crech que feu mal, Mansió.

Donya Clara se 'n ha anat

á veure 'l metje, finava,

pero, ans de morí, li dava

aqueix nou certificat. (*Treu un papé.*)

(*Moviment de sorpresa de Jèpa y Mansió.*)

Trobantse davant de Dèu,

quant tothom la vritat diu,

lo metje afirma y escriu

qu' en Cosme no ha sigut sèu.

JEPA. ¡No pot sè!

ANT. ¡Mireu!

MAN. (*Acostantsi.*) ¿Y está
ben dit..?

ANT. ¡De quina manera!

¡si ho vejessis! ¡Eh! tú ¡arrera!

¿que no veus que 't pots cremá? (*Per Mansió.*)

Au, Mansió, no 'n parlém més

y 'n sortiu guanyant, encara;

veneume 'l papé, perque ara

ja no 'us pot servir de res.

JEPA. (*A Mansió.*) ¡Estém perduts!

MAN. (*De prompte, després de haver permanescut
cavilós.*) ¿Fem un tracte?

ANT. Si 'm convé...

MAN. Jo 't dono 'l meu (*Trayent lo papé.*)
y, en cambi, 'm donas lo teu

- y doscents duros al ácte.
- ANT. Aixís hi surto guanyant... (*Discorrent per ell sol.*)
- MAN. (*Ab to de burla.*) (Espèrat...) ¡Milló per tú!
- ANT. ¿Promets no dir'ho á ningú?
- MAN. Sí; t' ho prometo.
- ANT. Endevant.
Tè tú; toquém y toquém. (*Dantli 'l papé sèu.*)
- JEPA. (*Admirada.*) Pero, ¿qué fas?
- MAN. Punt en boca.
Tè 'l mèu.
- ANT. Veyám... (*Examinantlo.*)
- MAN. (*Recelós.*) Toca y toca. (*Fan lo cambi.*)
Ja estém salvats. (*A Jèpa.*)
- JEPA (*A Mansió.*) ¿Cóm ho estém?
- MAN. Tenint jo 'l certificat (*Mentrestant, l' Antonet examina 'l que Mansió li ha donat.*)
de que no es fill verdadè
de la Clara, aqueix papè
no es mes que un papé mullat.
Ara, may mès ningú 'l veu;
y, si algú 'l que tè ell vol veure, (*Per lo que tè l' Antonet.*)
baix lo que diu, ha de creure
que 'l nostre Cosme es fill sèu.
¡Qué l' ensenyi!
- JEPA. (*Convensuda.*) ¡Tens rahó!
¡Dónamel... (*Li dona y ella se 'l fica al pit.*)
- ANT. (*Tot cavilant.*) Sí; jo hi guanyat.
Tenint lo certificat
que avants tenía 'l Mansió,
ningú li veurá la cara...
y, si ell l' ensenya, es sencill,
veurán que 'n Cosme no es fill
verdadede de donya Clara.
¿Estás bé? (*Tot satisfet pel cambi.*)
- MAN. Si no ho estés...
- ANT. Donchs... guárdal. (*Burlantse.*)
- MAN. Feslo ab arrós. (*Id.*)
- ANT. Vaja, jadeu!
- MAN. Anton... ¡dios!
- Fins á mès tart!
- ANT. ¡Fins després!

ESCENA XV.

ANTONET.

Ara... al canó; en milló puesto (*Lo canó de llauna de la llicencia de soldat.*)

no podria estar guardat;
y, puig ja s' acosta l' hora
d' honrá al sant d' aqueix altá,
deixem' ho llest per quan vinguin
don Felix y don Joan.

(*Encen los llums que ha posat devant del quadro de Churruca.*)

ESCENA XVI.

Dit. — D.ª CLARA. — D. FELIX.

D.^a CLA. ¡Antonet!

ANT. ¡Senyora!

D.^a CLA. (*A D. Felix que no acabava d' entrar.*) Vina;
es aquí. (*Per l' Antonet.*) ¿Ja li has parlat?

ANT. Fa un moment.

D.^a CLA. ¿Os heu entés?

ANT. A la fi...

D. FEL. Digas: ¿qué hi ha? (*A D.ª Clara.*)

D.^a CLA. A punta de día y sola,
casi febrosa y plorant,
he anat á veurer si 'l metje
no había encara finat
Sol lo malalt, ab la mort
y la conciencia lluitant,
ha fixat en mí los ulls
tant prompte m' ha vist entrá.
Ha fet un esfors supremo,
dels cuixins ha alsat lo cap,
y ab veu trista y tremolosa,
així ha calmat mon afany:
"Sè á qué veniu; es inútil...
jo 'm moría... habeu fet tart.

La conciencia 'm demanava
lo que li havia robat,
y de l' Iglesia en los brassos,
senyora, he trobat la pau.
Lo mèu confés tè la proba
que vos veniu á buscá;
lo mal que heu fet esmeneulo...
jo, al morí, ja l' he esmenat.»
Corrent, me n' he anat á veure
al senyor rectó. ¡Es un sant!
ha tret un papé del llibre
en que resaba...

D. FEL. Y ¿t' ha dat
lo que volías?

D.^a CLA. Judicaho
pel mèu goig que es sens igual.
Arribo aquí á casa, crido
al Anton, sense tardar,
al veurer que no 't trobava,
li dono 'l certificat
estés y firmat del metje
per la seva propia ma
y «iguarda'l!—li he dit—hont guardas
lo carinyo y la llealtat.»
Després ha vist á la Jepa
per fer la proba cabal,
y ell te dirá de l' historia
tot lo demés.

ANT. Ja se sab.
Com per vosté jo faría
fins quartos de coure fals,
al dirme «costi 'l que costi
lo full de paper sellat
que en son poder tè la dida,
ha de ser meu», al instant
la he vista y... res; aquí 'l porto.

D.^a CLA. ¡Gracias...!

D. FEL. ¡A veure...!

ANT. (Lo presenta.) Aquí está.

D. FEL. (Llegintlo.) ¡Justament! Certificava
que en tal dia de tal any
habías tingut un noy
que per Cosme es nomenat.

D.^a CLA. ¡Oh! Démel; que may més torni
á ferme sofrí y plorá. (L' esqueixa.)

D. FEL. Sort has tingut.

D.^a CLA. No m' ho creya.

Ab l'altre certificat,
ara aniré, sens demora,
á dir'ho tot al Joan,
y Dèu vulgui que 'm perdoni
los disgustos que li he dat.
Vingui quan vulgui la Jepa
á jurá y á perjurá
que 'l sèu fill que ella 'm va vendra
es un fill mèu. ¡S' ha acabat!
Una proba que tenia,
jo la acabo d' esqueixá;
sols ne queda una que conta
la causa dels meus afanys,
que 'n Cosme es fill de la Jepa,
que á pés d' or jo li he comprat,
y que, aixís que 'l Joan la veji,
de mí no podrà duptá!
Antonet, deume la proba,
lo papè que os he entregat.

ANT. ¡Oh! 'l papé... Jo... donya Clara,
de papé, jo no 'n tinch cap...

D.^a CLA. ¿Qué dius?

D. FEL. ¡Anton!

ANT. Com la Jepa
lo sèu no 'm volia dá',
li he hagut de dá' doscents duros
y l'altre papé sellat
que vosté ha portat del poble.

D.^a CLA. Pero ¿qué has fet?

ANT. Res; ¡ay, ay!
¿No m' ha dit costi 'l que costi?

D.^a CLA. ¡M' has perdut!

ANT. No tant, no tant.

Si 'ls didos lo papè ensenyan,
bè prou que tothom veurá
que en Mansió es pare del Cosme.

D.^a CLA. ¿Y, si 'l rompan?

ANT. No ho farán.

D.^a CLA. ¿No he romput jo aqueix? (Lo de terra.)

ANT. ¡Oh! bueno;
aqueix perquè 'ns feya mal.

D.^a CLA. Tambè 'n fa al Mansió y la Jepa
lo papè que tu 'ls has dat.

ANT. ¡No hi he caigut! (Desesperat.)

D.^a CLA. ¡Verge santa!

D. FEL. No 't desesperis. (A donya Clara.)

D.^a CLA. ¿Qué faig?

D. FEL. Com més mar, més vela.

ANT. ¡Béstitia!

¡Ni deuria menjá pá!

D. FEL. ¿Vols que veji si ho arreglo?

Potsé ab dinés...

(*S' ha anat fent fosch y en aqueix moment se sent una canonada que á intervals se repeteix.*)

ANT. (*Ab entusiasme.*) ¡Trafalgar!

D.^a CLA. ¿Qué es aixó?

ANT. ¡Las canonadas
que tiran pel nostro sant!

D. FEL. ¡Tal dia com 'vuy, vaig neixer!

D.^a CLA. ¡A mí avuy m' han d' enterrá!

(*Se sent un altra canonada. L' Antonet encen los candeleros.*)

ESCENA XVII.

Dits. — D. JOAN.

D. JOAN. Sols un deber que cumplí
religiosament nos toca...
avuy m' obliga á entrá aquí...
Avuy, ja no soch la soca
de l' alsina que era ahí.
Tots vosaltres, ramas d' ella
que 'm dabau sombra y honor,
corcada l' heu vist y vella
y, al fi, d' estella en estella,
li heu clavat la dalla al cor.

D.^a CLA. ¡Oh!

D. FEL. ¡Joan!

D. JOAN. Res te precisa
dir al jefe; som al mar; (*Se sent la canonada.*)
respecta aqueixa divisa (*Lo faixi de general.*)
(*A l' Antonet.*) ¡Contramestre! A tots avisa
que avuy fa anys de Trafalgar.
(*Surt l' Antonet.*)

(*A D.ª Clara.*) Jove, pobre, abandonada,
á casa 't vaig recullí;
has sigut per mí estimada
fins que has deixat de sè 'honrada...

D.^a CLA. ¡Oh! ino! ¡escóltam!

D. JOAN. (*Desentenentse'n*) ¡Fins ahí!

En ton cor, l' agraïment
que 'm debias, s' ha secat;
lo mèu, amor ja no sent...
¡Clara! desde aqueix moment
tot entre 'ls dos s' ha acabat.

D.^a CLA. ¡Per pietat!

D. JOAN. Aqueixa nit
t' escoltava, estávam sols...
rès d' honra ni amor m' has dit...

(*Se sent la canonada. Entren precedits de l' Antonet,
Fidel, Cosme, Jefa, Mansió y Ramona.*)

¡Calla! Sols sento en lo pit
lo nom de la pàtria dols.

ESCENA XVIII.

Tots.

D. JOAN. (*Prenent á Fidel per la ma, sense fer cas de 'n
Cosme.*) Fidel, mon fill estimat,
digne heréu d' aquella gloria
conseguida en lo combat
mes heróich qu' escriu la historia,
no 't moguis del mèu costat.

COSM. (*Ab despit*) (¡Per aixó m' han fet sortí?)

D. JOAN. ¡Anton! ¡Avuy es lo día!
Encara 'm sembla sentí
lo canó que retrunyía
per l' ampla mar.

ANT. ¡Tambè á mí!
(*Pausa.—Se sent lo canó.*)

D. JOAN. Cobert de núvols lo cel,
de blanca espuma la mar
y fòs del temor lo gel,
vam' arribá á Trafalgar
tots de combatre ab l' anhel.
Nos esperava Inglaterra
ab capdills y soldats braus,
y, ella y naltros lluny de terra,
àls crits de ¡venjansa y guerra!
embestí ferem las naus.
Pel vent las velas rissadas,
rompent del mar la planura
en direccions encontradas.

anavan las naus cargadas
del rencor que encara 'ns dura.

Y, trobantse á la mitat
del camí que recorrián,
de l' un y l' altre costat
fins sota aigua combatían
després d' haberse enfonzat.

Y barcos y marinés,
á cada cop de metralla,
s' ensorravan tots en pés,
emportantsen per mortalla
la bandera dels primés.

Contraria 'ns va ser la sort,
y del inglés la victoria;
mes no podré dir la història
que deixessim á la mort
que 'ns enterrés sense gloria;
puig valtros sabeu per mí
que ningú va torná enrera,
que cap barco 's va rendí
y que tot va sucumbí
menos la nostra bandera.

(*Canonada.*) ¡Quánts ja may més la veurán!

Los que sota l' aigua están
per sa negra desventura,
mes tenint per sepultura
la fossa del mon més gran.

Lo mar als héroes cubreix
y, cada día, quan neix
y sempre que 's pon lo sol,
damunt de sa tomba deix
recorts del poble espanyol.

Espanya avuy desenterra
d' aquell combat la memoria; (*Se senten cam-
panadas mescladas ab los cops de canó.*)

¡pau als morts de aqueixa guerra!

¡já son heroisme gloria!

(*Senyalant lo cuadro de Churruca.*)

¡Devant de ells, tothom á terra!

(*S' agenolla y, seguint son exemple, ho fan tots menos
en Cosme que permaneceix dret, pensatiu y com no
dantse compte de la escena que passa.*)

¿Y tú? (*A Cosme.*)

MAN. (*Tocantlo.*) ¿Qué fas?

COSM. (*Indiferent.*) Deixem fe.

D. JOAN. ¡Major proba no 'm daría!

(*A donya Clara que está agenollada al seu costat.*)

¡Miral! Fill mèu no pot sè.
Si ho fos, s' ajenollaria.

D.^a CLA. (*Arrogant.*) Y si fos fill mèu... ¡tambè!

D. JOAN. ¿Qué dius? (*Aixecantse.*)

D.^a CLA. Que l' honra en perill
vaig posá, perquè tornessis,
fingint que aqueix m' era fill...

(*A un moviment de D. Juan.*)

Si cap mèdi mès sencill
vaig trobá y que tú 'l creguessis...

D. JOAN. ¿Y en Fidel?

D.^a CLA. Aqueix es teu...
¡nostro!

D. JOAN. ¡Alabat sigui Dèu!

Pero, ¿cóm me probarás
que 'n Cosme....

D.^a CLA. ¡Si! Ara, veurás
á sa mare, apesar sèu.

(*Se dirigeix á n' en Cosme y l' agafa pel bras ab energia.*)

Fill ingrát y malehit
que cap amor has sentit
ni de pátria ni de pare,
¡agenóllat! que ta mare
t' ho mana, tot desseguít.

JEPA. (*Aixecantse d' una rebolada é interposantse entre
en Cosme y donya Clara.*)

¡Ah! ¡miserable! ¡Aixó no! (*S' aixecan tots.*)

D. FEL. ¡Dèu es just!

JEPA. ¡La sanch m' ofega!

D. JOAN. (*Ab alegria.*) ¡Oh! ¿Qué li passa?

JEPA. ¡Mansió!

¡A un fill meu ningú li pega!

D.^a CLA. ¡Tú, sa mare!

JEPA. ¡Si! ¡jo! ¡jo!

¡Tócal! Ja sabs lo motiu
de fingir que era fill teu.

COS. ¡Dèu del cel!

FID. ¡Y ara! ¿qué diu?

JEPA. (*Exaltada.*) Pero, es fill meu,... es fill meu!
tenu la proba, tenu.

(*Treu lo certificat del pit y 'l llenca en direcció á don
Joan que 'l arplega y l' examina.*)

MAN. (*A Jépa.*) ¿Qué has fet?

JEPA. No vull mès dinés;
la sanch propia 'n val molts mès...
Ves ¿quín tresor pot pagá

(*Besant á n' en Cosme.*)

aqueixos petons primés
que no 'ls hi podia da'?

D. JOAN. (*Convensut per la lectura del document, se dirigeix á D. Felix*)

Felix... ¡perdó!

D. FEL. ¿Qué hem de riure?

D. JOAN. (*A Cosme.*) ¡Cosme! Tú... aquí no pots viure.

COSM. Ja sè que aquí no hi tinch dret.

FID. (*A D. Joan*) Y, ¿se 'n va? (*Pesarós.*)

D. JOAN. Ahont vulgui; es lliure.

COSM. Don Joan: lo mal que he fet...

vosté ho sab, no 'l coneixia...

á tots demano perdó...

¡Fidel! si encara podía

dirte germá, t' ho diría...

FID. Pues, digasm'ho sempre.

COSM. (*Reparant en Ramona.*) ¡Oh! No.

FID. Si de casa avuy te 'n vas,
sempre casa aquí tindrás...

(*Per son pare.*) Ell ho vol y jo t' ho dich;

torna quan vulguis, serás,

si no un germá, un bon amich.

COSM. (*Abrassantlo agrahit.*)

¡Oh! ¡gracias! Te dech la vida.

(*A Jépa*) Vos, mare, aquí avergonyida,
y jo trist, no hi tenim pau...

(*Agasantla.*)

¡Anem, anem, desseguida,

á casa nostra! ¡A Dèu siau!

D. JOAN. ¡Fill meu! No, no, que no 'ues... (*Contenintse.*)

pero ja 'm causa pesar

que no ho sigui...

FID. (*Senyalant á Cosme que desde 'l fondo 's despe-
deix ab un ademán.*)

¡Pare!

D. JOAN.

Ves,

Fidel mèu, veslo á abraçar,

per si á casa no tornés. (*Fidel hi va.*)

Clara; 'l recort d' aqueix dia

será etern com lo recort

que d' aquell combat tenía;

á terra y mar, primer mort

que sens honra... ¡No viuría!

Teló rapit.

FÍ DEL DRAMA.

OBRAS DEL MATEIX AUTOR

La clau de casa , drama en 3 actes.	8 rals.
La Verge de la Roca id.	8 »
La llantia de plata id.	8 »
Lo full de paper id.	8 »
Lo combat de Trafalgar id.	8 »
L' Alcalde de Vilaplana , comedia en 2 actes (agotada).	6 »
Del ball al bany , comedia en 1 acte.	4 »
Un cove de figas id. (agotada).	4 »